

23ste VERGADERING. — 5 DECEMBER 1934.

Ingek. stukken. — Versl. uitgebr. — Besl. Centr. Afd. — 2. Vastst. hoofdst. XA (Dep. v. Soc. Zaken) Rijksbegrooting 1935.

23STE VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 5 DECEMBER 1934.

(Bijeenroepingsuur 1 namiddag.)

Ingekomen: 1°. een bericht van een lid; 2°. twee Koninklijke Boodschappen; 3°. verzoekschriften; 4°. drukwerken. — Verslagen uitgebracht door begrotingscommissiën. — Mededeeling van een besluit van de Centrale Afdeling. — Behandeling van hoofdstuk X A der Rijksbegrooting voor 1935.

Voorzitter: de heer Ruijs de Beerenbrouck.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 70 leden, te weten:

de heeren van der Putt, van Koeverden, Groen, van der Weijden, Teulings, mevrouw Bakker—Nort, de heeren Tilanus, van Houten, Drop, Westerman, Louwes, van Voorst tot Voorst, Rutgers van Rozenburg, Smeenk, Rutgers, Loerakker, van Poll, Ebels, Weitkamp, Drees, van Zadelhoff, J. ter Laan, Duys, van Braambeek, Hiemstra, Snoeck Henkemans, Feber, Steinmetz, Stumpel, Kuiper, Kampschöer, Ketelaar, Suring, Bierema, van Dijken, Visscher, Zijlstra, van der Zaal, Aalberse, Schalker, Amelink, Terpstra, Bongaerts, Albarda, van Dijk, Schouten, Boon, van der Heide, Sneevliet, Moller, van den Tempel, Cramer, Schaepman, van Kempen, Joekes, van Dis, Droesen, Wielinga, IJzerman, K. ter Laan, Vos, Lovink, Kupers, de Geer, mejuffrouw Meijer, de heeren van der Waerden, van Rappard, Thijssen, Goseling,

en de heer Minister van Sociale Zaken.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

1°. een bericht van den heer Lingbeek, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen;

2°. twee Koninklijke Boodschappen, ten geleide van de volgende ontwerpen van wet:

- a. regeling van den invoer van alle brood en alle deeg;
- b. wijziging en verhooging van het vijfde hoofdstuk der Rijksbegrooting voor het dienstjaar 1933.

Deze ontwerpen van wet, welke met de daarbij behoorende stukken reeds zijn gedrukt en rondgedeeld, zullen worden gezonden aan de afdelingen of aan de betrokken begrotingscommissie;

3°. de volgende verzoekschriften:

een, van D. van Alphen, te Heerewaarden, betreffende toekenning van een uitkeering als zg. mobilisatieslachtoffer;

Handelingen der Staten-Generaal. — 1934—1935. — II.

(Voorzitter e. a.)

een, van R. Colerus, gepensionneerd onderwijzer, te Amsterdam, betreffende financiële aanspraken, welke hij op den Staat meent te hebben.

Deze adressen zullen worden gezonden aan de Commissie voor de Verzoekschriften;

4°. de volgende drukwerken:

van den Senaat der Rijksuniversiteit te Leiden, het academisch proefschrift van J. Linthorst Homan: „Het ontstaan van de gemeenten in Drenthe”;

de door de Vereeniging van Vrijzinnig-Godsdienstige Liberalen uitgegeven brochure van dr. B. D. Eerdmans, getiteld: „Overheid en Geweten”.

Deze drukwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De **Voorzitter:** Voorts deel ik mede, dat de verslagen gereed en reeds gedrukt en rondgedeeld zijn van de begrotingscommissiën voor de ontwerpen van wet:

Wijziging en verhooging van het negende hoofdstuk der Rijksbegrooting voor het dienstjaar 1933 (193);

Wijziging van de begrooting van de ontvangsten en uitgaven van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds voor het dienstjaar 1933 (200).

De Centrale Afdeling heeft besloten aan de op a.s. Vrijdag, 7 December, te elf uur, in de afdelingen te onderzoeken ontwerpen van wet nog toe te voegen het ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het vijfde hoofdstuk der Rijksbegrooting voor 1933 (Verschillende onderwerpen) (224).

Aan de orde is de behandeling van het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor het dienstjaar 1935 (2).

De beraadslaging in het algemeen over Afdeling II (*Arbeid*) wordt hervat.

De heer **Sneevliet:** Mijnheer de Voorzitter! De Memorie van Antwoord nagaande, is mij opgevallen de groote eentonigheid in het vaststellen van den beklemmenden invloed van de huidige economische tijdsomstandigheden. Dit begrip is op zooveel bladzijden in de Memorie van Antwoord op verschillende manieren aangegeven, dat de onmacht, die uit deze verwijzing naar de economische tijdsomstandigheden spreekt, daardoor extra wordt onderstreept. Ik vind gewag gemaakt van dien factor op de pagina's 1, 2, 4, 5, 6 (tweemaal), 8, 12, 17, 21 (tweemaal), 23, 25, 31 en 33.

Ik meen, dat de Minister zich wat al te zeer als een gewoonte heeft aangewend om zijn activiteit als leider van het Departement van Sociale Zaken te plaatsen onder den hoogdruk van dien beklemmenden factor, die alleen daarom beklemt, omdat het Kabinet verzuimt om, ondanks die economische omstandigheden, toch op doeltreffende wijze in den socialen nood te voorzien.

Hoewel in dit Departement voornamelijk sprake is van de arbeiders en de verzorging van de arbeidersbelangen, meen ik toch, dat het zijn nut kan hebben, te wijzen op het feit, dat de economische verhoudingen en de daaruit voortvloeiende sociale spanningen zich zoodanig gaan openbaren, dat zich scheuren gaan vertoonen in steunpilaren van de bestaande orde, middenstand en boerenstand, die wel zeer sterk aanleiding tot ernstige overweging zouden moeten geven in andere kringen, meer met die groepen verband houdende. Dat in het land van Maas en Waal een figuur uit de bevolking is voortgekomen als de heer Bouwman, die zich tot vertolker maakt van de groeiende onrust van den armen boerenstand in die streek, zegt mij, Mijnheer de Voorzitter, dat daar, waar in geen enkel opzicht

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Sneevliet.)

verwezen kan worden naar revolutionnaire agitatie, zooals dat bij de Jordaan-gebeurtenissen het geval was, men ook met dezelfde krachten en werkingen te doen krijgt.

De Voorzitter: Ik merk den geachten afgevaardigde op, dat wij niet bezig zijn aan de behandeling van hoofdstuk X, maar van hoofdstuk XA.

De heer Sneevliet: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel het altijd moeilijk is de onderscheiding tusschen hoofdstuk X en hoofdstuk XA te trekken, heb ik van deze verwijzing naar den boerenstand en den middenstand alleen gebruik willen maken om te komen in het hart van hoofdstuk XA, nl. de arbeidersnood en de daaruit voortkomende spanningen.

De Voorzitter: Blijft u dan in dat hart.

De heer Sneevliet: Juist, Mijnheer de Voorzitter, en het is de moeite waard, daarin te blijven.

Ik meen, dat de twee miljoen, waarover wij bij een andere afdeling nog nader zullen spreken, waarmede gepoogd is een zekere ontspanning te brengen, een poover gebaar moeten worden genoemd, nadat eenige tientallen miljoenen op onverantwoordelijke wijze weggenomen zijn van den steun aan de werkloozen. Het vorige jaar is er een bezuiniging doorgevoerd, waarover uitvoerig in de Kamer is gediscussieerd, waardoor is komen vast te staan, dat de twee miljoen, waarmede deze Excellentie thans over de brug komt, te recht bij de arbeiders het gevoel brengen, dat het Departement van Sociale Zaken wel schrielt in zijn distributie. De nieuwe poging, die wordt ondernomen om extra hulp te verschaffen en waartoe de heele pers is ingeschakeld, wijst er op, dat het Crisiscomité, voor dit doel in het leven geroepen, totaal drooggelopen was, dat de charitas niet zoo sterk kon worden gemobiliseerd door het Crisiscomité en men tot nieuwe middelen zijn toevlucht moest nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men zich alleen maar met het chapter werkloosheid en arbeidstijd bezighoudt, dan komt men tot een tekort aan beleid. Want er is geen sprake van, dat ten aanzien van de inkringing van de werkloosheid niet op korten termijn belangrijke verbetering in den toestand kan worden verkregen, wanneer op het gebied van de arbeidstijdverkortung meer initiatief en meer durf aan den dag werd gelegd dan op het oogenblik gebeurt. Wanneer ik een makke arbeidersbeweging als de American Federation of Labor in verband met de crisis in haar vaandel zie schrijven: inkringing van den arbeidstijd tot 30 uren per week, dan blijkt wel, hoe achterlijk men in dit land is, wanneer men laat voortbestaan de schreeuwende lange arbeidstijden, waarvan de geachte afgevaardigde de heer Kupers eenige voorbeelden heeft gegeven, en die ook door den Minister na staanden leider van het C.N.V., den heer Amelink ten aanzien van de kantoorbedienden ten beste zijn gegeven.

Er is een goede bedoeling blijven steken in het moeras van overleg, nadat de Hooge Raad van Arbeid een rapport had uitgebracht in verband met de inkringing van den arbeidstijd. De inkringing van den werktijd en het scheppen van behoorlijke verhoudingen voor oude arbeiders, waardoor de jongeren aan bod komen, dat, Mijnheer de Voorzitter, zijn de twee elkaar aanvullende middelen, die een einde moeten maken aan den demoraliseerenden factor van de zich steeds uitbreidende werkloosheid.

Mijnheer de President! Ik vraag de volle aandacht, en niet woorden alleen, voor de jeugdige werkloozen en hun ellende. Misschien zijn er in deze Kamer, die met dit verschijnsel in hun naaste omgeving te maken hebben. Natuurlijk springt dan niet direct zoo'n geval naar voren als een van materieelen nood. Maar zij, die misschien bij hun eigen kinderen hebben gezien, wat het beteekent, dat zij buiten het arbeidsproces blijven staan, kunnen met woorden van meevoelen, in dit opzicht gesproken, onmogelijk vrede hebben. Hier ligt een van de grootste kwaden en plagen van dezen tijd.

Met preeken alleen werkt men dit kwaad de wereld niet uit. Er groeien tienduizenden op — er is een arbeidsbeurs in

Amsterdam met duizenden jonge ingeschrevenen —, die vreemd blijven staan tegenover regelmatig werk, die te dien opzichte het slachtoffer worden van een geestelijke depressie, waarvan ik in bepaalde gevallen de verontrustende afmetingen heb kunnen waarnemen.

Wat beteekenen wij als wetgevende vergadering in dit land, wanneer men op dit punt niet twee mogelijkheden aan de orde wil stellen van oplossing, die gelegen zijn in radicale inkringing van den arbeidstijd en in de tweede plaats in het vervangen van de ouderen, kromgewerkten, afgewerkten door de jongeren, die op werk wachten. Als pauselijke encyclieken eenigen zin hebben, dan moet in verband met dit vraagstuk gezegd worden: de groote fractie van de Katholieken, aan die encyclieken verwant en op die encyclieken steunende, zal uit zoo'n onderdeel van dit sociale kwaad moeten leeren, dat voor hen de gang van zaken onmogelijk langer aannemelijk zal kunnen zijn. De positie van de Katholieke fractie, die in haar eigen provincies ook die ellende kent op groote schaal, die in haar eigen provincies ook met jeugd te maken heeft, die geestelijk verkommert en aan allerlei noodlottige invloeden is blootgesteld, met jeugd, wier levenslijnen ruw en wreed worden omgebogen, de Katholieke fractie met den invloed, als waarover zij hier in deze Kamer beschikt, zou het alleen in haar macht hebben om toch maar wel een guarilla-oorlog te ontketenen tegen een Kabinet, dat op dit punt volkomen in gebreke blijft.

Er is een groot gevaar in gelegen om bij de veelheid van onderwerpen, die in de Memorie van Antwoord in verband met deze begroting behandeld worden, ons in bijzaken te verliezen. Vandaar, dat ik vandaag met mijn 20 minuten mij een zeer speciale taak heb gesteld. Wij moeten aanklagen de regeerende instanties, die op dit punt alleen maar in een sfeer van philanthropie uitkomst weten voor de werklooze jeugd. Wat ik daarover in de Memorie van Antwoord heb gelezen, dat is machteloosheid, schrijnende, schreiende, pijnigende machteloosheid en deze Minister van Sociale zaken is er niet mee klaar met 20 maal op te roepen den boezen geest van de huidige economische omstandigheden en te gelijkertijd zich van de verschillende onderdeelen af te maken, zooals dat, naar mijn meening, fout gebeurt bij het beleid, dat door hem wordt gevoerd.

Maar zelfs, wanneer ik aanneem, dat de enkele Minister gebonden is aan een algemeene lijn van beleid, door het Kabinet getrokken, dan komt het moment, dat de sociaal voelende zal moeten zeggen: dit gaat niet, die verantwoordelijkheid neem ik niet langer op mij; ik ben niet bereid om een geheel verleden van sociale werkzaamheid te offeren in het onvruchtbaar zoeken naar lapmiddelen, die voor de plagen en kwalen van dezen tijd geen uitkomst hebben.

Is deze Minister bereid zoo luchtig te spreken over de 37 000 man, die aan het werk zouden komen, wanneer wij de 40-urige arbeidsweek zouden doorvoeren? Is dat zoo'n peuleschilletje?

Verleden jaar is aan den heer Amelink het ongeluk gepasseerd wat luchthartig, als vakbondleider naar mijn meening op onvergeeflijk luchthartige wijze, over die 37 000 man te spreken. Wanneer wij dit jaar zien wat 37 000 man zijn, hoe moeilijk zij, in verband met dat werkfonds, aan den gang kunnen komen, dan zeg ik: het wordt een gewetensquaestie, de quaestie van de verkorting van den arbeidstijd voor een Minister, die te recht in zijn Memorie van Antwoord, daar naderen wij elkaar, op het terrein van afbraak van machines niet thuis geeft, althans in hoofdzaak niet thuis geeft. En wie dus wil uitgaan van die uitbreiding van den factor dood kapitaal in de productie, van de uitbreiding van den machinefactor in de productie, die moet een oplossing aan de hand weten te doen, die past bij de uitstooting van arbeidskrachten op groote schaal, die bij dat zich uitbreidende machine-apparaat noodwendig vrijkomen.

Wanneer men aan dit onderwerp denkt, kan men dan aan iets anders denken?

Als men zelf vader is, kan men dan aan iets anders denken, wanneer men jongemenschen, ook met diploma's, ziet rondloopen en eenvoudig het gemakkelijke slachtoffer worden van al de dwaasheden, die door economen als Mussert ten beste worden gegeven in de N.S.B.-propaganda?

Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde dus alleen dit bereiken, dat

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1935.

(Sneevliet e. a.)

de quaestie van die tienduizenden jongeren niet een quaestie wordt, die ons in hoofdzaak bezighoudt met de vraag: hoe maken wij hier en daar een werkplan, hoe stellen wij hier en daar eenigen in plantsoenen aan het werk, hoe planten wij er een paar op een postkantoor, maar dat wij aan de orde stellen die twee groote dingen: afkappen, afsnijden op sociale wijze van de oude arbeidskrachten en aan den anderen kant het inkrimpen van den normalen werktijd voor allen.

Waarom kan dat niet, Excellentie? Waarom zou dit onmogelijk zijn, wanneer men weerstand wil bieden aan al die krachten, die dezen gevaarlijken, zooveel spanning en zooveel moreelen ondergang brengenden toestand willen bestendig zien?

Het is de cardinale vraag bij deze afdeeling van het hoofdstuk in zoo sterke mate, dat het nauwelijks loont op hetzelfde plan te spreken over de experimenten met de Bedrijfsradenwet.

De Bedrijfsradenwet blijft, zoolang de werkgevers den overheerschenden drang kennen om de dictatuur uit te oefenen in hun bedrijf, een gebrekkige zaak. Er komt in de praktijk niets van terecht. Men zal de ervaring van andere landen op dit punt slechts hebben te raadplegen, men zal zich bezig hebben te houden met den martelgang, den kronkelgang van de Bedrijfsraden in Duitschland, vóór Hitler al, om te weten, dat wij ons zelf iets wijsmaken, wanneer wij meenen, dat wij de Nederlandsche arbeidskrachten dichter bij het Mesopotamië van jhr. de Geer voeren, ik bedoel de nieuwe ordening, als wij hartgrondig gaan prutsen aan de Bedrijfsradenwet.

Bedrijfsordening zit vast aan verandering van de eigendomsverhoudingen.

Allen, die dien weg op willen, gaan met een begrip, dat zich toch in dezen tijd als een noodzakelijk begrip opdringt, naar mijn meening spelen, gaan het in discredit brengen bij de arbeidersklasse, zooals dat in feite gebeurt, wanneer ik het troosteloze beeld waarneem, dat men zich in de sigarenindustrie van de zijde van patroons en arbeiders gaat bezighouden met de vraag, of men de machine in dat bedrijf maar niet zal uitbannen.

Mijnheer de Voorzitter! Daar ligt het niet. De uitkomsten van de maatschappelijke kennis en maatschappelijke ontwikkeling van de menschen op technisch gebied zijn er niet om als ballast over boord te worden geworpen, om terug te keeren tot primitieve arbeidsverhoudingen, wanneer er een tijd is, zoo moeilijk als deze.

Het zou mij tot een nog iets lager plan voeren, wanneer ik in dit verband iets moet zeggen over de internationale arbeidsconferenties en haar waarde. Er is in dit opzicht door den Minister het een en ander medegedeeld. Wij hebben twee deskundigen in Geneefsche zaken hier met elkaar den degen zien kruisen, de heeren Kupers en Amelink, in verband met de ervaringen, die zij op dat terrein hebben opgedaan. Loont dat chapter geestelijken strijd? Zijn de getallen, die tot uitdrukking brengen wat men internationaal bereikt heeft, van dien aard, dat men daarvan een ernstig probleem kan maken? M. i. kan men dit niet. Ik waarschuw voor dit ezelsbruggetje, dat voert van inspanning bij het zoeken naar nationale oplossingen naar een ons zelf verliezen in dat eindeloze geredeneer in het I.A.B. te Genève, waarvan geen practische uitkomsten het gevolg zijn.

Er is één Departement van Sociale Zaken in ons land; het moet zich uiteraard bezighouden met één socialen nood; die nood wordt sinds wij het vorige jaar de begrooting van het Departement van Minister Slotemaker de Bruïne bespraken, thans behandeld in nog veel ongunstiger omstandigheden dan wij toen hebben gekend, en ik hoop, dat de Minister niet negatief zal blijven ten aanzien van de twee door mij tot hoofdzaken gemaakte problemen: uitschakeling van de ouden van dagen, belangrijke inkrimping van den werktijd. Het moet onder dezen Minister niet kunnen voorkomen, dat een 79-jarig arbeider in Vledderveen 19½ uur per week moet werken om f 4 steun te krijgen.

De heer **Hiemstra**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mij aan te sluiten bij den aandrang van den heer Loerakker tot het instellen van een kerncommissie krachtens de Bedrijfsradenwet, een instelling, die de Minister in uitzicht heeft ge-

(Hiemstra.)

steld; ik hoop, dat dit in uitzicht stellen spoedig practisch gevolg zal hebben.

In de Memorie van Antwoord wordt door den Minister medegedeeld, dat hij ook overtuigd is, dat speciaal in de veehouderij lange arbeidsdagen bestaan. De Minister voegt er echter aan toe, dat ingrijpen van den wetgever op het oogenblik groote bezwaren ondervindt.

Mijnheer de Voorzitter! Ongetwijfeld zijn er moeilijkheden; het zou struisvogelpolitiek zijn, deze te ontkennen; maar anderszids doet het toch eigenaardig aan, dat er tienduizenden arbeiders een schromelijk langen arbeidsdag hebben, onmensche-lijk lang zou ik haast zeggen, terwijl duizenden landarbeiders werkloos rondloopen en in dit bedrijf geen emplot kunnen vinden.

Het is opmerkelijk, dat in tal van landen de arbeidsduur in het landbouwbedrijf belangrijk korter is dan in ons land; in Engeland bv. is de normale arbeidsduur in dat bedrijf 48 à 54 uur per week, voor de melkers 60 uur. In Denemarken is het 8—10 uur per dag; de menschen, die het vee verplegen, hebben een arbeidsduur van maximaal 66½ uur. In Oostenrijk was het vóór de gelijkschakeling 8—10 uur per dag; natuurlijk is nadien de toestand daar verslechterd, zooals wij dat overal zien, waar de vrije vakbeweging wordt opgeheven, maar vóórdien was daar de arbeidsduur in dit bedrijf belangrijk korter dan hier te lande. In Polen is het gemiddeld 9½ uur per dag, in Zweden 2661—2731 per jaar, terwijl in ons land gerust kan worden gezegd, dat in de veehouderij de vaste arbeiders, de melkers — en dat is een groot aantal — op het oogenblik een arbeidsduur hebben van 3000—4000 uur; onmensche-lijk lang dus, met veel Zondagsarbeid, zoodat, wanneer wij eenmaal tot verkorting zouden komen in het landbouwbedrijf, wij ons nog niet in ongunstige positie zouden plaatsen ten aanzien van tal van andere landen.

In dat opzicht is ongetwijfeld verbetering, ook internationaal gezien, mogelijk. Zelfs een werkgever in het landbouwbedrijf, de heer Louwes, heeft hier gisteren verklaard, dat in vele gevallen de lange arbeidsduur een quaestie van sleur is. Hij erkent dus, dat zonder veel moeilijkheden in tal van gevallen verkorting van arbeidstijd mogelijk is. Ik erken, dat dit vraagstuk, vooral in dezen tijd, met een zekere voorzichtigheid zal moeten worden behandeld. Ik meen evenwel, dat ook in dezen tijd de uitvoering van het voorstel, door den Hoogen Raad van Arbeid indertijd gedaan, nl. een bepaalden maximum arbeidstijd voorschrijven en gelegenheid geven, dat in een collectief contract op te nemen, waarbij dan de belanghebbenden bij de uitwerking daarvan vrij zouden zijn, mogelijk is, dat daardoor in elk geval geleidelijk de ergste misstanden worden opgeheven. Dan heeft de Minister natuurlijk ook het aantal uren in de hand en kan verbetering in den tegenwoordigen toestand worden gebracht.

De Minister heeft, zooals ik reeds opmerkte, ernstige bezwaren om op het oogenblik te komen tot een algemeene wettelijke regeling van den arbeidsduur in den landbouw, maar ten aanzien van de kinderen neemt de Minister een eenigszins ander standpunt in. Hij erkent, dat bij dezen kinderarbeid groote moreele en ook andere belangen betrokken zijn, terwijl hij er aan toevoegt in de Memorie van Antwoord, dat een regeling wordt overwogen. Ik zou den Minister willen vragen, om hiermede althans te beginnen. Het is voor een land als het onze niet te handhaven, dat hier nog de gelegenheid wordt geboden, dat hier nog wordt toegelaten, dat jeugdige kinderen in het landbouwbedrijf loonarbeid op groote schaal verrichten.

Ik zou den Minister één geval kunnen noemen, dat ten hemel schreit, en hetwelk met verschillende andere zou zijn te vermeerderen. Een week geleden kwam het voor, dat ik moest behandelen een ongeval, dat een kind van 12 jaar in het landbouwbedrijf was overkomen, en de vraag rees — dat kind ging weer naar school —, of de ongevallenrente ook zou moeten worden uitgekeerd tijdens den schooltijd. Dat is niet een op zich zelf staand geval. Ik weet wel, het gold hier landbouwverlof en hier werd misbruik gemaakt van de Leerplichtwet, die verbiedt, dat het verlof gegeven wordt om in loondienst te werken, maar dat is niet te voorkomen, tenzij ook de werkgever strafbaar wordt gesteld indien hij kinderen in loondienst heeft.

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Hiemstra e. a.)

Dit is één geval. Er zijn er natuurlijk meer. De heer Loerakker heeft hier nog een geval aangehaald van een kind, dat reeds op 11- of 12-jarigen leeftijd verminkt werd. Ik kreeg eenigen tijd geleden nog een brief uit Kampen, waarin o. a. dit wordt geschreven:

„Het komt hier namelijk iederen zomer voor, dat in de vakantie de schoolkinderen naar „De Koekoek” gaan om boonen te plukken. Het gebeurt meerdere malen, dat deze kinderen 's morgens al vóór 6 uur het huis uitgaan en 's avonds om 7 uur, soms 8 uur, maar ook om 9 uur pas thuiskomen.”

Ik zou willen vragen, wat er geestelijk en moreel van die kinderen terecht moet komen, wanneer zij weken en weken op het vrije bedrijf worden losgelaten. Daarom herhaal ik, dat het eigenlijk een schande is voor ons land, dat dit kan bestaan. Ik hoop, dat de Minister zich zal haasten om aan dit euvel een einde te maken en ik zou ook aan den Minister willen vragen, ondanks het feit, dat hij bezwaar heeft tegen een algemeene regeling, om nog een na te gaan, of het systeem, door den Hoogen Raad van Arbeid voorgesteld, in dezen tijd niet mogelijk is. Wij krijgen langzamerhand een groote uitbreiding van de collectieve contracten, waarin meestal een regeling voorkomt voor den arbeidsduur. Welnu, met een zekere wettelijke sanctie is het mogelijk, dat een al te lange arbeidsduur wordt afgesneden. Ik zou in ieder geval den Minister willen vragen om met den grootst mogelijken spoed zoodanige maatregelen te treffen, dat kinderarbeid in den landbouw wordt verboden.

De heer **Brautigam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een opmerking willen maken over de toezegging, die gegeven is bij het onderwerp Stoomwezen, dat er maatregelen zullen worden getroffen om te verhinderen, dat op ketels van stoomtreilers de veiligheidsklep wordt vastgezet of verzwaaard. Wij hebben hier met een groot euvel te doen en de moeilijkheid is natuurlijk, dat de overtreding nooit te constateeren valt, althans, dat er nooit vervolgingen kunnen plaats hebben, omdat krachtens de wet het feit moet worden geconstateerd ter plaatse. Men kan moeilijk op zee controleeren. Wanneer men er toe overgaat den maatregel door te voeren, zooals is aangekondigd in de Memorie van Antwoord en besproken in het verslag van het Stoomwezen, nl. dat men de veiligheidsklep niet kan vastzetten of verzwaaeren zonder eerst de zekeringen te verbreken, die daar krachtens wettelijk voorschrift zullen zijn opgezet, dan geloof ik, dat het euvel is te voorkomen, want dan moet men iederen keer, dat een stoomtreiler binnenkomt met verbroken zekeringen, aangeven waarom dit gebeurd is. Dan krijgen wij een behoorlijken toestand. Ik dring er dus op aan, dat deze maatregel snel zal worden getroffen. Men dient in het oog te vatten, dat de stoomtreilers snel moeten varen en krachtig moeten kunnen trekken en daardoor wordt de verleiding groot, om de veiligheid van een ketel te verzwaaeren.

Ik kom nu tot een ander onderwerp, nl. tot de opmerkingen, die de Minister heeft gemaakt over het niet invoeren van de Stuwadoorswet. Hierbij wensch ik op te merken, dat de tijd, dat ik nijdig werd, als een of ander antwoord van een Minister mijn ergernis opwekte, reeds lang voorbij is. Kwaad worden, dat verleert men wel, als men een aantal jaren deel van deze Kamer uitmaakt. Maar toch, toen ik dit keer het antwoord van dezen bewindsman op verschillende opmerkingen in het Voorloopig Verslag las, heb ik handelingen gepleegd, waaruit, wanneer mij dat wel eens gebeurt, mijn vrouw de conclusie trekt, dat ik flink uit mijn humeur ben.

Speciaal was dat het geval met hetgeen de Minister zegt over de invoering, of liever over het uitstel van de invoering van de Stuwadoorswet.

Vorig jaar heb ik den langzamen gang over den loop der jaren van dit onderwerp uitvoerig geschetst, hoe lang het eerst duurde en hoeveel aandrang er telkens noodig was om tot een herziening van de Stuwadoorswet, die reeds in 1919 was toegezegd, te geraken; hoe daarbij een ontwerp verscheen, dat eenvoudig jaren bleef liggen, omdat de Regeering verzuimde de

(Brautigam.)

Memorie van Antwoord te schrijven; hoe daarna met het maken van een ander ontwerp, het bestudeeren van dat ontwerp in den Hoogen Raad van Arbeid, de behandeling in de beide Kamers der Staten-Generaal, weer een aantal jaren verloren ging. En hoe we toen, vorig jaar, alweer wachtende waren op de maatregelen van bestuur, in studie bij den Hoogen Raad van Arbeid.

Ik ga dit alles thans niet herhalen. Ik constateer: het is nu precies vijftien jaar geleden, dat de toezegging van een herziening der Stuwadoorswet in deze Kamer werd gedaan, en thans is die herziening nog altijd niet van kracht! En, als het aan dezen bewindsman ligt, dan zal, krachtens zijn laatste antwoord, invoering plaats hebben met St. Juttemis.

In strijd intusschen met hetgeen de Minister het vorig jaar verkondigde. Het vorig jaar zeide de Minister:

„Wat betreft de vraag, of de Stuwadoorswet kan worden ingevoerd, is mijn antwoord, dat een algemeene maatregel van bestuur bij den Hoogen Raad van Arbeid komt, en nu heb ik toch met eenige verbazing van den heer Brautigam gehoord, dat hij deze daad mijnerzijds niet kan waardeeren, omdat toezending aan den Hoogen Raad van Arbeid een zekere vertraging beteekent; zoozeer zelfs, dat hij vrij onvriendelijke woorden vond aan het adres van den Hoogen Raad van Arbeid. Ik geloof, dat de Kamer meer gelijk heeft, wanneer zij nu en dan aan den Minister vraagt, waarom hij den Hoogen Raad van Arbeid uitschakelt, dan de heer Brautigam, die eigenlijk niet waardeert, dat de Hooge Raad van Arbeid ingeschakeld wordt. Ik geloof niet, dat het inwinnen van het advies van dat college met zich brengt een andere vertraging dan die, welke met het oog op de feiten eenvoudig onvermijdelijk is.”

Daaruit mag men opmaken: is de Hooge Raad gehoord, dan zal de invoering van de wet plaats hebben.

Immers, de feiten, dat was het inwinnen van het advies van den Hoogen Raad. Een andere vertraging zou naar het geloof van den Minister niet aanwezig zijn.

Maar thans zegt de Minister in de Memorie van Antwoord, dat de materie, krachtens het advies van den Hoogen Raad, nader zal moeten worden bezien.

Maar, al ware dat niet het geval, dan toch zou de invoering niet plaats hebben. De Minister zegt woordelijk in de Memorie van Antwoord:

„Ook al ware dit echter niet het geval, dan zou de ondergeteekende het toch niet verantwoord achten, op dit oogenblik over te gaan tot invoering van de gewijzigde wet. Dat het scheepvaart- en havenbedrijf uiterst moeilijke tijden doormaakt, is bekend. Hoewel dus ook de ondergeteekende liever gezien had, dat het in werking treden van de gewijzigde Stuwadoorswet niet langer had behoeven te worden uitgesteld, is hij, met zijn ambtgenoot van Economische Zaken, van meening, dat dit voorshands moet worden aangehouden tot een tijdstip, waarop de economische positie van scheepvaart en havens zulks beter zal kunnen verdragen.”

Dat wordt dan met St. Juttemis.

Intusschen is de Minister in zijn opvattingen volmaakt onjuist en speelt hij met dit uitstel hoog spel.

Wat bedoelt de gewijzigde Stuwadoorswet? Tweeërlei zaken te regelen.

In de eerste plaats den arbeidstijd wettelijk vast te stellen op 8½ uur per dag en 48 uur per week.

In de tweede plaats de veiligheidsmaatregelen in overeenstemming te brengen met de bepalingen van de conventie van Genève.

Wat het laatste betreft, kan de Minister weten, dat dit een zeer groot bedrijfsbelang is. Dit is niet enkel bescherming van arbeiders, het geeft ook weinig verandering ten aanzien van de reeds jaren bestaande voorschriften ter zake van de veiligheid in het havenbedrijf. Het brengt dus geen noemenswaardige kosten.

23ste VERGADERING. — 5 DECEMBER 1934.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Broutigam.)

Maar het is voor de reederijen een uitkomst en besparing van kosten, omdat het uniformiteit in de bepalingen over alle havens brengt. Zoodat met den bouw en uitrusting van een schip slechts met die uniforme bepalingen behoeft te worden gerekend. En niet met allerlei differente voorschriften.

De Engelsche Regeering b.v. staat dan ook zeer sterk op de algemeene doorvoering van deze conventie. En nu zullen wij ons daarvan blijven onthouden, zg. ten bate van het bedrijf, maar inderdaad tot zijn zeer groot nadeel.

Met de wettelijke invoering van den arbeidstijd op 48 uren staat het niet anders. De Minister weet, dat deze arbeidstijd bestaat; vastgelegd in de collectieve arbeidsovereenkomsten en niettegenstaande herhaalde pogingen om er af te komen, nu reeds 15 jaar lang door de arbeiders is gehandhaafd. Dat is de regel.

De Minister weet ook, dat er enkele leelijke uitzonderingen zijn. Een paar outsiders, die het nog altijd klaarspelen om tien uur te laten werken; een soort deloyale concurrentie. En in plaats om, in het belang van het bedrijf, daaraan een eind te maken, handhaaft de Minister deze toestanden, door zijn weigering, de gewijzigde wet in te voeren.

Ik kan het niet helpen, maar ik kan de gedachte niet van mij zetten, dat hier andere motieven in het spel zijn. De stille hoop nl., dat de arbeiders hun strijd voor handhaving van den 8½-urendag nog eens zullen verliezen en er dan weer algemeen 10 uren in de havens zal worden gewerkt. Waar minder reden toe is dan ooit, gezien de ontzettende rationalisatie in het havenbedrijf en de sterke opvoering van den hoeveelheid arbeid per mandag, waarvan het verslag der havenarbeidsinspectie gewaagt. Maar, de Minister heeft partij gekozen. Partij, niet in het belang van het bedrijf, maar overeenkomstig het inzicht van zeer kortzichtige werkgevers, die altijd maar weer, gelukkig tevergeefs, probeeren de klok terug te zetten. Wel moge deze keus in den klassenstrijd den Minister bekomen.

Ik zou nu nog enkele opmerkingen willen maken naar aanleiding van hetgeen wordt gezegd ten aanzien van de regeling van den arbeidstijd in de binnenvaart. De Minister hangt daarover een heel verhaal op en komt betoogen, dat dat niet kan. Men moet rekening houden met de particuliere kleine schippers, die nog veelal familieschippers zijn en die men niet in een dergelijke arbeidstijd zou kunnen betrekken. Past men voor anderen wel voorschriften toe, dan zou daardoor weer een ongezonde verhouding tusschen die familieschippers en de anderen komen te bestaan. Het heeft er allen schijn van, of de Minister een vreemdeling in Jeruzalem is, want nimmer is bedoeld — en degenen, die weten hoe jaren achtereen deze zaak hier in de Kamer besproken is, zullen dat beamen — met de vraag naar regeling van den arbeidstijd in de binnenvaart om daarbij te geraken tot een regeling van den arbeidstijd voor de schipperij. Het is bedoeld voor de beurtvrachtauto's, die door reederijen en meestal met stoom of motoren, wordt ondernomen. Dat is volkomen duidelijk. Iedereen kan weten, hoe de zaak altijd in deze Kamer besproken is. Nu staat het zoo, dat de beurtvaart en de schipperij niets met elkaar gemeen hebben, dat er van concurrentie tusschen schippers en beurtvaarders geen sprake kan zijn; na invoering van de wet op de evenredige vrachtverdeling mogen de beurtvaartondernemingen nu eenmaal geen vervoer in bulk verrichten, hetgeen toegewezen blijft aan de schippers, terwijl de schippers niet concurreeren met de beurtvaartondernemingen, die een geregeld lijnbedrijf uitoefenen. Daarbij komt, dat door die wet op de evenredige vrachtverdeling die beurtvaartondernemingen in ons land sedert dat tijdstip een vrij groote bescherming hebben gekregen, doordat hun bedrijf daardoor een soort monopolie is geworden, en het moeilijk is om vandaag een nieuwe beurtvaartonderneming te stichten. Wel geef ik den Minister toe, dat die beurtvaart met ontzettende concurrentie te kampen heeft; concurrentie evenwel, die niet komt door de schipperij, maar die komt eenerzijds door het vervoer op den weg, door de vrachtauto's en anderzijds door de spoorwegen, die tegen het vervoer van de vrachtauto's concurreeren en die daardoor tevens belangrijke hoeveelheden vervoer aan de beurtvaart ontnemen.

Het eigenaardige is nu, dat, terwijl de Minister niets doet aan de regeling van de ontzettend lange arbeidstijden in de beurt-

(Broutigam e. a.)

vaart om de concurrentie, hij ook niets doet tegen het andere euvel, den ongebreidelde arbeidstijd van de chauffeurs, terwijl vooral de vrachtauto's op den weg de concurrenten van de beurtvrachtauto's zijn. Ook daarover is in de Kamer telkenjare uit en ter na gesproken. Verleden jaar was alweer het advies van den Hoogen Raad van Arbeid gevraagd, om tot een regeling te geraken. Thans is de Minister tot de conclusie gekomen, dat de zaak door middel van de Arbeidswet niet te regelen valt en dat hij daarom in overleg moet treden met zijn ambtgenoot van Waterstaat. Dat deze zaak niet bij de Arbeidswet te regelen is, kon de Minister weten, als hij had kennis genomen van de besprekingen, die telkens in de Kamer zijn gevoerd. Daarbij is telkens gezegd: regel deze zaak niet overeenkomstig de Arbeidswet, maar overeenkomstig de veiligheid op den weg, dan hebt gij het in de hand en kunt gij ook de zg. eigenrijders onder de bepalingen brengen.

De Minister deelt nu mede, dat een regeling in een vergevorderd stadium van voorbereiding is. Beteekent dat, dat als de regeling klaar is op de Departementen, zij ook onverwijld zal worden ingevoerd, of beteekent het, dat het ontwerp dan eerst weer naar den Hoogen Raad van Arbeid moet gaan, of beteekent het, dat men dan misschien uit bedrijfsoverwegingen, omdat het zoo een slechte tijd is, toch weer niet tot de invoering zal overgaan? Ik heb hier een verzameling van de ongevallen, die op den weg hebben plaats gehad in den loop van het jaar ten gevolge van oververmoeidheid en waarbij de oververmoeidheid is geconstateerd. Ik heb 7 gevallen, waarvan ik de bijzonderheden met het oog op den tijd niet kan voorlezen, waarin dooden zijn gevallen op den weg en waarbij is gebleken, dat de oorzaak was oververmoeidheid van den chauffeur. Maar, wie zal het aantal ongevallen op den weg tellen, waarbij die oververmoeidheid een rol speelde, zonder dat dit kon worden geconstateerd? Ieder, die weet wat het beteekent, urenlang achter het stuur van een auto te zitten, weet hoe enerveerend dat is, weet ook hoe noodzakelijk het is in het belang van de veiligheid, dat de arbeidstijd wordt beperkt.

Intusschen, wij wachten, en in denzelfden tijd heerscht de moordenaar op den weg, de oververmoeidheid van de chauffeurs. Het zal mij benieuwen hoe lang dat nog moet duren en wanneer de Minister eindelijk bereid zal zijn om daaraan een einde te maken.

De heer van der Putt: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik in de Memorie van Antwoord de bindendverklaring van de collectieve arbeidsovereenkomsten zóo sterk afgewezen zie niet op principieele maar wel op praktische gronden, dan kan ik mij, Mijnheer de Voorzitter, niet ontworstelen aan de gedachte, dat die afwijzing ook een principieelen ondergrond heeft. Immers, aannemende, dat in een tijd als dezen, waarin de aanpassing aan de veranderde — d. i. verslechterde — omstandigheden gebiedende noodzaak is (ik citeer hier de Memorie van Antwoord), meen ik toch, dat niet bewezen is, dat een bindendverklaring van de C.A.O. de aanpassing aan de nieuwe loonnormen zal verhinderen. Ik ben zelfs van oordeel, dat deze maatregel die aanpassing niet in den weg behoeft te staan. Immers voor het verkrijgen van die bindendverklaring kan de Regeering voorwaarden stellen. En dan moet ik zeggen, dat de voordeelen van die verbindendverklaring zeker ruimschoots opwegen tegen de gevreesde nadeelen.

Juist in een tijd als dezen, waarin men herhaaldelijk met loonsverlaging moet genoegen nemen, is het van groot gewicht, dat na een herziening der loonen stabilisatie intreedt, en dat een periode van rust gewaarborgd wordt.

Is dit voor den werknemer van belang, evenzeer gevoelt de werkgever zich bedreigd, wanneer ongeorganiseerde bedrijven een soort loonconcurrentie voeren tegen de contractueel gebonden collega's, en aldus, profiteerend van het overvloedig aanbod, het werk tegen de lage vraagloonen opdragen. Een dergelijke toestand is niet in het belang van een gezond bedrijfsleven.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik zal den geachten bewindsman over deze quaestie niet te zeer lastig vallen, omdat ik weet, dat hij daartegen ernstige bezwaren heeft, die ik eerbiedigen wil.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(van der Putt.)

„Ten aanzien van andere dan loonregelingen” staat de Minister anders. Dit geeft mij de vrijheid om op die andere regelingen iets nader in te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ook zonder de loonen zou een verbindendverklaring van zeer groote beteekenis zijn.

In een goed geregelde C.A.O. komen bepalingen voor, zg. sociale voorzieningen, die juist voor de arbeiders van groot belang zijn.

Ik noem enkele, die geen geld kosten, het eerst, omdat men zoo licht geneigd is, te meenen, dat verbindendverklaring lasten op het bedrijf legt.

1°. Het verplicht lidmaatschap is, naar mijn meening, voor den opbouw van nieuwe ordening een eerste vereischte. Ik kan mij geen goede uitwerking denken van bindende afspraken, van rechtspraak en dergelijke, wanneer niet alle werkgevers en alle werknemers georganiseerd zijn in vakgroepen.

2°. Rechtspraak. Het lijkt mij noodzakelijk voor de rechtszekerheid van den arbeider, dat zijn loonovereenkomst — zij het dan ook dat die zou kunnen afwijken van de landelijke loonregeling — beschermd wordt door een behoorlijke rechtspraak. Ik zal hierover met het oog op den tijd niet uitweiden.

3°. Aansluiting bij sociale instellingen.

Mijnheer de Voorzitter? Ik moet uit mijn practijk van voorzitter van een bedrijfsvereniging twee voorbeelden noemen, waarop ik steun bij mijn verzoek om de mogelijkheid te openen, dat — wanneer in een collectieve arbeidsovereenkomst bepaald wordt, dat de werkgever zich zal aansluiten b. v. bij een bedrijfsvereniging voor ziekengelduitkeering — zulk een afspraak voor de geheele industrie kan worden bindend verklaard.

Dat is voor de arbeiders van het allergrootste belang. Zoolks is de toestand nu is, dat iedere werkgever kan doen wat hij wil, is het niet goed.

Ik moge hier twee voorbeelden noemen.

In het eerste geval werd uitkeering verleend aan een gehuwde vrouw, die zwanger was. Gedurende die uitkeering werd haar man door den bliksem getroffen en gedood. De betrokken bedrijfsvereniging redeneerde nu aldus: „De zwangerschapsuitkeering moet worden stopgezet, want de betrokken verzekerde is geen gehuwde vrouw meer.” Of dit standpunt ook is volgehouden is mij niet bekend, doch het is al erg genoeg, dat men het probeert.

In het tweede geval betrof het een zieke, die van zijn behandelenden geneesheer het gebruik van een drankje voorgeschreven had gekregen. De man kon wegens den onaangename smaak dat medicament niet verwerken zonder stervenszieke te worden. Hij belde daarom zijn huisarts op, die hem toezegde den volgenden dag bij hem te komen en hetzelfde geneesmiddel in poeder of in tabletvorm te zullen meebrengen. Vóór dit bezoek kwam echter de controleur der betrokken bedrijfsvereniging constateeren, dat er niet genoeg eetlepels uit het medicijnfleschje verbruikt waren, met het gevolg, dat de uitkeering werd stopgezet omdat de verzekerde blijkbaar de voorschriften van den behandelenden geneesheer niet had opgevolgd.

Uit deze voorbeelden blijkt wel, hoe buitengewoon noodzakelijk het is, dat ten deze maatregelen worden genomen.

4°. Kindertoeslag.

Mijnheer de Voorzitter! In een van onze dagbladen heb ik een dezer dagen een caricatuur gezien, waarin Zijn Excellentie de Minister van Sociale Zaken was voorgesteld als Sint Nicolaas, die aan den voorzitter mijner fractie eenige — zij het ook vanwege de crisis bescheiden — geschenken gebracht had. De teekenaar geeft aan het gezicht van den heer Aalberse een tevreden trek; of hij het in werkelijkheid is, durf ik niet beamen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik wil wel ronduit verklaren, dat het geschenk, waarmede de geachte bewindsman mij en vele anderen verrast heeft in den vorm van een voorontwerp in zake wettelijke regeling in zake verplichten bedrijfskindertoeslag, mij zeer verheugd heeft.

Sinds 1919, toen ik het initiatief nam tot het stichten van een kindertoeslagfonds in Nederland en België, heb ik op zulk een maatregel gehoopt.

In welken vorm dit voorstel ook in de *Staatscourant* moge

verschijnen, ik ben er van overtuigd, dat hiervan — evenals dit in België het geval is — een zegenrijke werking zal uitgaan.

Ik breng den geachten bewindsman dan ook gaarne mijn hulde voor zijn initiatief.

5°. Vergoeding verlet op feest- en vacantedagen.

Mijnheer de Voorzitter! Men kan van gevoelen zijn, dat de werknemers evengoed als de werkgevers hun deel hebben te dragen in de verplichtingen, die de godsdienst oplegt. Toch zal men, zeker in een tijd, waarin het loon hoe langer hoe meer het bestaansminimum benadert, goed doen zich af te vragen of de redelijkheid niet meebrengt, dat op de algemeen erkende Christelijke feestdagen, op dewelke, volgens wettelijk voorschrift, niet gewerkt mag worden, het bedrijf dat verlet betaalt.

Gelukkig zien de meeste werkgevers deze redelijkheid in. Maar als dit dan ook geregeld is in een collectieve arbeidsovereenkomst, dan behoort ook het geheele bedrijf zich daarbij aan te passen en moet het niet mogelijk zijn, dat een gedeelte er van zich aan die verplichting onttrekt.

Mijnheer de Voorzitter! Weet u hoeveel dat uitmaakt? Zes feestdagen, d. i. een geheele week en dus plm. 1/50 van een jaar of 2 pct. van het loon. Neemt men daarbij nog 3 vacantedagen, dan kan een ongeorganiseerd bedrijf 3 pct. sparen van zijn totaal arbeidsloon. Dat is inderdaad niet gering.

Dit voorbeeld moge mede strekken om den Minister te overtuigen, dat verbindendverklaring der collectieve arbeidsovereenkomst eventueel zonder de loonen noodzakelijk is.

Wanneer voor dergelijke vergoedingen de vorm van een fonds werd gekozen, evenals bij kindertoeslag, zou de Minister dan daartoe eerder bereid zijn?

6°. Pensioenfondsen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot de pensioenfondsen. Het zal den geachten bewindsman zeker niet verwonderen, dat ik zijn weigering, om ook voor de pensioenfondsen een regeling te treffen, zeer ernstig betreur.

Ik wil een poging doen om te trachten de argumenten, die Zijn Excellentie in de Memorie van Antwoord ontvouwt, te ontzenuwen. Nu die weigering van den Minister niet berust op principieele gronden, mag ik aannemen dat, wanneer ik er in slaag de bezwaren te ontzenuwen, de Minister alsnog eenige toezegging zal kunnen doen. De betreffende passage in de Memorie van Antwoord luidt als volgt:

„Op soliditeit en goed beheer komt dus alles aan. In deze omstandigheid nu, welke enerzijds juist de aanleiding tot het inroepen van Overheidshulp vormt — men vreest min of meer gevaar voor ineenstorting van de fondsen, indien niet de buiten het fonds staande bedrijfsgeenooten tot deelneming worden genoopt —, is anderzijds een overwegend bezwaar voor de Overheid gelegen om hier dwang toe te passen.”

Mijnheer de Voorzitter! Hier blijkt een misverstand te bestaan. De Minister is klaarblijkelijk van meening, dat de buiten het fonds staande bedrijfsgeenooten (ik voeg hierbij de eventueel uittredende) de soliditeit in gevaar brengen. Dat nu is niet het geval. De afzijdigheid van bedrijfsgeenooten heeft naast een ongewenschte loonconcurrentie (want dat is feitelijk de beteekenis van die afzijdigheid) tevens tot gevolg, dat anderen uittreden. Zij willen ook wel die enkele procenten besparen. Die uittreding bedreigt het bestaan van die fondsen, niet echter de soliditeit. Als de werkgevers er uit loopen, dan houdt het fonds op. De aanwezige reserves zijn voldoende om de verplichtingen ten aanzien van de pensioengerechtigden na te komen.

Maar er is een zeer bijzondere reden waarom ik speciaal voor een verplichte pensioenregeling pleit, nl. deze, dat, wanneer de wettelijke verplichting bestond tot aansluiting, de mogelijkheid zou geopend zijn om, althans gedeeltelijk, het omslagstelsel in plaats van de fondsvorming toe te passen, hetgeen een enorme verlichting zou opleveren.

Ik hoop dus, Mijnheer de Voorzitter, dat de Minister de goedheid zal hebben om deze zaak nog eens te overwegen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik bij deze gelegenheid opnieuw het pleit voer voor een betere verdeling van den beschik-

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1935.

(van der Putt.)

baren arbeid, dan doe ik dat, omdat ik de overtuiging in mij draag, dat alle middelen, die wij aanwenden, en nog in petto hebben, niet toereikend zullen zijn om zelfs maar eenige tienduizenden van onze ongelukkige werklooze medeburgers aan arbeid te helpen.

Het middel: bescherming van onze nijverheid en verdere industrialisering, ik juich dit van harte toe. En al zouden ook maar eenige duizenden er door geholpen kunnen worden, met kracht zullen wij daarheen moeten streven. Maar durft iemand met de hand op het hart te beweren, dat dit middel een perspectief opent voor, zeg bijv. 50 000 arbeiders?

Ik ken de leuze: terug naar het land. En ik heb eerbied voor de overtuiging, waarmede die gedachte wordt voorgedragen. Er zouden eenige tientallen van duizenden door het stichten van kleine boerderijen aan werk geholpen kunnen worden. Die steun zou inderdaad niet zijn weggeworpen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, als wij niet in de mogelijkheid verkeerden om werkgelegenheid in het groot, werkgelegenheid voor honderdduizenden te scheppen, dan moeten wij grijpen naar alle middelen, geen enkel uitgezonderd, die de gezinshoofden van nu en van straks aan werk kunnen helpen, omdat door hen te helpen men een geheel gezin te gemoet komt.

Ik doe dit beroep met te meer klem, omdat de duur van de crisis een geheel geslacht dreigt te ondermijnen. Helaas, de vooruitzichten, dat die crisis spoedig eindigt, blijven ongunstig. Dat kan ook niet anders, Mijnheer de Voorzitter, omdat naar mijn meening de werkgelegenheid nadeelig beïnvloed wordt door den teruggang in den geboortenaanwas.

Ik zeg dit ter weerlegging van de meening van hen, die meenen, dat een verminderd aanbod van werkkrachten vermindering van de werkloosheid beteekent.

Juist het tegendeel is het geval. Ik kan hier tot mijn spijt niet nader op ingaan in verband met den mij toegemeten tijd.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, als dat zoo is, dan wordt het tijd, dat wij, nog meer dan tot heden geschied is, onze aandacht schenken aan een betere verdeling van den beschikbaren arbeid.

Ik ben geen principieel tegenstander van verkorting van den arbeidstijd, maar in tegenstelling met den heer Sneevliet ben ik van meening, dat het niet mogelijk zal zijn om enkele tienduizenden arbeiders meer aan werk te helpen. In de eerste plaats zijn er massa's bedrijven, waar nu toch minder gewerkt wordt. In de tweede plaats kunnen wij den bedrijven, die levensmiddelen produceeren, toch onmogelijk vermindering van den arbeidstijd geven, omdat de kosten van het levensonderhoud aanmerkelijk zouden verhoogd. Bovendien zal vermindering van den werktijd de mechanisatie in het algemeen niet sterk doen verminderen.

Ik bespreek dan eerst den arbeid van de gehuwde vrouw en het verplicht ontslag van de huwende vrouw.

Na alles wat hierover gezegd is bij de behandeling van de wijziging van de Onderwijswet, kan ik kort zijn.

Ik verheug er mij over, dat de Regeering zonder omwegen de noodzakelijkheid van maatregelen erkent en ik zie met belangstelling haar verdere activiteit op dit gebied te gemoet.

„Dat uitsluiting van de gehuwde vrouw”, zooals in de Memorie van Antwoord staat, „zelden ten gevolge zal hebben, dat de openkomende plaatsen door mannelijke arbeiders worden ingenomen”, kan ik niet onderschrijven.

Die openkomende plaatsen zullen ongetwijfeld veelvuldig door vrouwelijk personeel ingenomen worden. Maar waar moet dat vandaan komen? Werklooze meisjes zijn er niet. Er zal dus een opschuiving plaats vinden. En wel degelijk zal uiteindelijk een mannelijke arbeidskracht door die uitsluiting geholpen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag nog de aandacht van den Minister voor een adres, dat de Christelijke Bestuurdersbond gericht heeft aan burgemeester en wethouders van Rotterdam, naar aanleiding van een maatregel, die onlangs door Maatschappelijk Hulpbetoon is genomen, waarin staat:

„dat de echtgenooten van ondersteunde werklozen, indien het gezin kinderloos is, of de kinderen de voortdurende zorg

van de moeder niet meer behoeven, verplicht zijn zich als werkzoekenden bij de arbeidsbeurs aan te melden en haar aangeboden werk te aanvaarden.”

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik wil verder gaan. Zo goed als bij de ondersteuning de materiele behoefte van een werklooze voor ons een maatstaf is bij de vaststelling van het bedrag, zoo goed behoort bij de verdeling van den arbeid gelet te worden, waar het meest behoefte is aan werk.

Het is een dwaasheid te zeggen, dat ik de vrouw terug zou willen dringen naar de afhankelijkheid, naar de slavernij. Dergelijke groote woorden passen niet bij een ernstig onderzoek naar de middelen om de ellendige gevolgen van de crisis enigszins te verzachten.

De geachte afgevaardigde mejuffrouw Katz, die de vriendelijkheid had gisteren aandacht te schenken aan het prae-advies, dat ik eenigen tijd geleden mocht uitbrengen voor de Vereeniging van Arbeidsbeurzen, moge ik geruststellen met de verzekering, dat mijn „mannelijke visie” op deze quaestie, zooals zij zich uitdrukte, gedeeld wordt niet alleen door mannen, maar ook door zeer vele vrouwen, met name door een vertegenwoordigster van den Nederlandschen Christelijken Vrouwen Bond, die op het congres te Zeist aanwezig was en die den moed had, tegen vele aanwijzige dames in, mijn stelling te verdedigen. Ik blijf van meening, dat de vrouwenarbeid loondrukkend is. En ik vond hierin een bevestiging in een ingezonden stuk in *De Maasbode* van hedenmorgen, waarin een inzender schrijft: zooveel salaris werd nooit aan de vrouwen gegeven.

Mevrouw de Vries—Bruins: Dat moet nu eidelijk eens principieel uitgevochten worden! U hinkt op twee gedachten.

De heer van der Putt: Mevrouw de Vries—Bruins kan met alle welbespraaktheid niet ontzenuwen de stelling, dat, wanneer ik werk geef aan een man, ik dan meestal aan twee personen werk geef.

Ik zou den Minister willen vragen, of hij niet eens aan een commissie de vraag wil voorleggen, of niet meer werkgelegenheid ware te vinden voor de mannen, zonder het bedrijfsleven te schaden. Wij moeten uitgaan van de stelling, dat het gezinsleven beschermd dient te worden. Dat kan door zooveel mogelijk het gezinshoofd van nu en van de toekomst bij de werkverdeling voor te laten gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen aandringen op de bestudeering van de vraag, of de oude arbeidskrachten niet door jonge kunnen worden vervangen.

De laatste schakel in de door mij aanbevolen betere verdeling van den arbeid is de verdeling van dien arbeid tusschen mensch en machine. Het lijkt altijd gewaagd ernstig te spreken over dingen, die een schouderophalen bij anderen hebben veroorzaakt.

Ik heb den indruk, dat men zich behoedzaam van dit vraagstuk afwendt uit vrees, zich te compromitteren en in gezelschap te geraken van dompers.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil deze zaak alleen bezien in het licht van de crisis.

De snelle uitbreiding van de mechanisatie is over de wereld gekomen als een waterval. Evenmin als het water te keeren is, vermag de menschheid dien stroom van uitvindingen te breiden. Alom is uitbreiding van de productie. Ook de bodemcultuur is tot een toeproeving opgevoerd. Die vloed van goederen is niet te stuiten. Wij laten de natuurkrachten voor ons werken, deelen en mechaniseeren den arbeid en voeren techniek en bodem tot een ongehoorde productiviteit en vruchtbaarheid op. Koffie-oogsten worden in zee geworpen; maïs wordt verbrand; onze groenten bederven op het land. Wij produceeren, maar kunnen de goederen niet afzetten, ondanks de bestaande behoefte.

Al heeft de machine vele artikelen in het bereik van de massa gebracht en daardoor veel werkgelegenheid verschaft, het valt onmogelijk te ontkennen, dat de juist in de laatste jaren zoo sterk ontwikkelde technische vooruitgang die overproductie heeft veroorzaakt en daardoor de werkloosheid heeft bevorderd.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(van der Putt e. a.)

Met een hooghartig „men mag de wijzers van de klok niet terugzetten” of „men spant het paard achter den wagen” maakt men zich al te gemakkelijk van de zaak af.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sta verstomd over den heer Smeenk, die wil, dat het industrialisatieproces zich voltrekt zonder dat de arbeiders beschermd worden. Moeten al die honderdduizenden werklozen maar rustig afwachten tot de natuurlijke aanpassing er is?

Mijnheer de Voorzitter! Een machineverbod als algemeen middel tot bestrijding van de crisis ware een onvergeeflijke dwaasheid. Hier is slechts het probleem van het tegengaan van een te snelle ontwikkeling, wanneer daarvan gevaar voor werkloosheid ontstaat en wanneer daardoor het algemeen belang geschaad wordt.

Het doet mij genoegen, dat ook de heer Loerakker er op gewezen heeft en ik herinner mij, dat de heer Amelink verleden jaar ten opzichte van den landbouw deze maatregelen heeft bepleit. Het spijt mij, dat de spreektijd mij niet toelaat, er verder op in te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! De Minister zal begrijpen, dat ik er zelf een groote voldoening in gevonden heb, dat, nadat ik juist twee jaar geleden mijn propaganda voor deze gedachte ben begonnen, zo goed als een geheele industrie, waaronder de allervoornaamste, de allergrootste en de kapitaalcrachtigste bedrijven, die in staat zijn, zich de allermooiëste machines aan te schaffen, zich aan de Regeering aanbiedt om door beperking van den machinalen arbeid meer werkgelegenheid te scheppen.

Ik kan niet gelooven, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering een dergelijk genereus aanbod naast zich zou neerleggen en met groote belangstelling zie ik den uitslag te gemoet van het onderzoek, voor welk initiatief ik de Regeering dankbaar ben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde nu nog iets zeggen over de Bedrijfsraden.

Ik ben een dergenen, die de oprichting van een Bedrijfsraad niet alleen met vreugde hebben gezien, maar ook hebben ondergaan.

De belangstelling in het wel en wee der bedrijfsraden is algemeen. Degenen, die nog niet in het bezit zijn van deze instelling en die er wonderen van verwachten, leggen een prijzenswaardigen ijver aan den dag om tot oprichting van een bedrijfsraad te geraken, en degenen, die er een hebben, vragen zich af: wat moeten wij er mee?

Mijnheer de Voorzitter! Dit verschijnsel is als volgt te verklaren. De tijden zijn rijp voor een ietwat verdere ordening en daarom kunnen die bedrijven, waarin al jarenlang het nauwste contact heeft bestaan tusschen werkgevers en werknemers, zich maar moeilijk neerleggen bij de huidige omschrijving van de taak van een bedrijfsraad: een adviescollege in sociale zaken. Het lijkt eerder een achteruitgang dan een vooruitgang. Bij nader inzien moet ik echter toegeven, dat het verstandig gezien is, om voorzichtig te werk te gaan. De verhoudingen wijken in de verschillende bedrijven zoozeer af, dat ik niet gaarne aan alle op te richten bedrijfsraden terstond een grootere bevoegdheid zou willen zien toegekend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou deze bedrijfsraden het liefst zien als sociale adviescolleges. Daarnaast zou ik voor de economische ordening een economischen bedrijfsraad willen zien en die beide onderdeelen zou ik willen zien samengevoegd in een algemeen bedrijfsraad, die later verordenende bevoegdheid zou mogen ontvangen.

Het zal mij genoegen doen, indien ik in een particulier onderhoud de gedachten, welke ik hier op papier heb staan, met den Minister mag bespreken. Hiermede meen ik in bevestigenden zin te hebben geantwoord op het verzoek, dat de Minister op 28 November van het vorige jaar tot mij richtte om Zijn Excellentie een oogenblik kans te geven, er iets van te maken. Ik schenk den Minister gaarne dit vertrouwen.

De heer van der Waerden: Mijnheer de Voorzitter! De vorige spreker heeft aan het einde van zijn rede ter sprake gebracht

(van der Waerden.)

het belangrijke vraagstuk van de mechanisatie en de uitschakeling van arbeidskrachten.

Deze zaak is ter sprake gekomen in het Voorloopig Verslag, waarin werd aangedrongen op beperking van mechanisatie; er is gewezen op enkele voorbeelden, bijv. de sigarenindustrie, en men heeft zelfs gewezen op het voorbeeld van Zwitserland, waar men zeer kras tegen het optreden van de machine is ingegaan.

Ook heeft men gesproken over beperking van mechanisatie in het gesteunde landbouwbedrijf; dat is waarschijnlijk de heele landbouw op het oogmerk. Daarover thans echter niet.

In de Memorie van Antwoord wordt niet alleen door Sociale Zaken, maar ook in overleg met Economische Zaken gezegd, dat men de rationalisatie en mechanisatie niet mag remmen, maar, staat er bij, er is een onderzoek gaande in de sigarenindustrie; een zeer beperkte belangstelling dus nog wel.

Over dit onderwerp een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter, vooral omdat in het sigarenbedrijf niet gevraagd wordt, wat wij in het Voorloopig Verslag lezen, een redelijke beperking van de mechanisatie, maar een stopzetting, en omdat in de Memorie van Antwoord niet iedere remming van het tempo van de mechanisatie wordt afgewezen en het dus mogelijk is, daaromtrent met elkaar van gedachten te wisselen.

De actie van de sigarenmakersbonden, van welke richting ook, en van een groot representatief deel van de werkgevers willen stopzetting, hetzij naar de methode van Zwitserland, waar men de belasting op machines zoo hoog heeft opgevoerd, dat ze niet gebruikt kunnen worden, of een verbod, zooals ik meermalen gelezen heb van de belanghebbenden, zoover gaand, dat niet alleen in de toekomst geen machines zullen mogen worden aangeschaft, maar dat men ook die er zijn weg zal doen, met schadeloosstelling van degenen, die ze gebruiken, en dan natuurlijk sanctie en steun van de Regeering; dus ook wettelijke maatregelen.

Er is gepropageerd — en wij moeten hier duidelijk zijn — volledige stopzetting en terug naar het handwerk. Naar mijn meening hebben wij hier een volkomen begrijpelijke, maar tragische actie, die gedoemd is, zooals het in de geschiedenis van den voortgang van de technische ontwikkeling steeds vertoond is, op een fiasco en in het bijzonder voor de arbeiders uit te loopen.

De machine heeft ten slotte ook in dit bedrijf haar intrede gedaan; het heeft lang geduurd; er zijn talrijke pogingen geweest; op het laatst der vorige eeuw hebben enkele fabrieken het beproefd, maar de machine was toen nog onvoldoende. Wij hebben toen eerst gekregen de bosjesmachines en nu de allergevaarlijkste, de compleetmachines.

Natuurlijk wordt hierbij — het ligt in den aard van de mechanisatie — arbeid uitgeschakeld, maar ik wil er op wijzen, dat die uitschakeling hier niet, naar mijn wijze van zien, in hoofdzaak door de mechanisatie is tot stand gebracht, want ik wil er op wijzen, dat in de jaren 1924/1925, dus vóór de mechanisatie — na de vorige, niet zoo heftige crisis —, een gemiddeld werkloosheidscijfer was van 14 pct., terwijl daarna, in de jaren 1928/1930, die werkloosheid is teruggelopen — het ging toen veel beter, men dacht althans, dat het veel beter ging — tot ongeveer 6 pct., ondanks het gebruik van de bosjesmachine. Wij hebben nu een veel erger en langduriger crisis en een meerdere vergroting van de armoede. Nu is het indexcijfer gekomen op ongeveer 23 pct. Wanneer wij dus kijken naar die groote werkloosheid, die wij in de jaren 1924/1925 hadden van 14 pct. en nu naar de veel ernstiger gevolgen van deze crisis, en de vraag stellen of van die 23 pct. niet een zeer belangrijk percentage te wijten moeten zijn aan de crisis en de crisiswerkloosheid, dan staat dat voor mij vast. Nu geef ik natuurlijk gaarne toe, dat de mechanisatie de werkloosheid heeft verergerd, belangrijk heeft geaggraveerd.

Het is begrijpelijk, dat de arbeiders in actie zijn gekomen, en ook de ondernemers, die natuurlijk ook niet voor hun plezier gaan mechaniseeren — dat brengt ook veel uitgaven met zich — en het is in het algemeen niet aangenaam voor de ondernemers om hun arbeiders te moeten ontslaan. Het is dus te begrijpen, dat zij zich keeren tegen de machine, en het ligt wel voor de

23ste VERGADERING. — 5 DECEMBER 1934.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1935.

(van der Waerden.)

hand, waar men zich niet keeren kan tegen de crisis, welke niet een nationaal maar een internationaal verschijnsel is, dat die groote actie zich richt tot wat men direct waarneemt, wat in de onmiddellijke omgeving is; en ook, dat men hoopt, als alle concurrenten maar meedoen, dat men den machine-arbeid zal kunnen weren. Daarom dringt men aan — „drong men aan” schijn ik te moeten zeggen, want de heer van der Putt zegt nu, dat hij alleen voor beperking is — op een verbod, liefst van Regeeringszijde.

Nu stel ik de vraag of die stopzetting nuttig is, in de eerste plaats voor het eigen bedrijf, in de tweede plaats voor de maatschappij.

Men spreekt over de werkloosheid, maar voor ieder bedrijf is het een buitengewoon groot gevaar, wanneer het, als er een of andere nieuwe technische vinding is, niet mechaniseert en rationaliseert, omdat het dan bij andere, hetzij in het binnenland, hetzij door het buitenland, achter raakt. Men zal ten slotte de werkgelegenheid moeten gaan verliezen, doordat anderen in binnen- of buitenland met machines gaan werken. En als het niet zoo was, als de kring gesloten bleef, dan zou men toch krijgen, juist in dezen verarmden tijd, de concurrentie van een ander tabaksproduct. Het is ten slotte met de sigaren zoo, dat er een zeer elastische vraag bestaat. Juist in dezen tijd, in deze verarming — ik kan hierover zoo objectief spreken, omdat ik zoo weinig met sigaren te maken heb — is er behoefte aan goedkope sigaren. De eenige weg om den afzet te behouden en eventueel te vergrooten, is het fabricceeren van goedkope sigaren.

Juist door de behoefte aan goedkope sigaren hebben wij hier in dezen tijd zoo'n sterken drang naar mechanisatie, vooral in dezen tijd. Nu zegt men, dat de machine geen goede sigaren maakt. Het is mogelijk, dat dit nog zoo is, maar dan zou ik willen zeggen, dat de ontwikkeling van de techniek altijd zoo is geweest. Kijk maar naar de schoenenindustrie, naar de timmer- en meubel- en de confectiefabrieken. Overal heeft aanvankelijk de bekwaame arbeider gedacht, dat zijn vakbekwaamheid hem zou beschermen tegen de machine, maar in de praktijk is gebleken, dat dit onhoudbaar was. Op den duur zullen ook in de sigarenindustrie goede sigaren door de machine worden gemaakt. Maar al zou het zijn, dat de machine geen goede sigaren zou kunnen maken, alles overheerschend is de lagere prijs. Daarbij zou inkrimping van de afzetmogelijkheid het gevolg kunnen zijn van de stopzetting van de machine. Men zal duurdere producten moeten verkoopen en alle voordeelen van dezen maatregel worden weer te niet gedaan. Daarentegen, als de mechanisatie doorzet en het product goedkoper wordt, dan bestaat althans de kans — wij kunnen geen van allen in de toekomst zien —, dat de productie zich uitbreidt en dat de uitgeschakelden, al is het dan slechts ten deele, weer worden opgenomen. Nu ben ik het er over eens, dat dit voor de arbeiders, die het slachtoffer zijn, een schrale troost is, dat behoeft men mij toch niet te leeren, maar veel erger voor de slachtoffers is het, als niet uitkomt, wat de heeren aan de arbeiders voorgespiegeld hebben door tegenover de machine op te treden en het geheele bedrijf zou ondergaan, doordat men de mechanisatie tracht te keeren. Ik acht het dus een gevaar voor het bedrijf, juist met het oog op de arbeiders en de slachtoffers van thans, die nog in aantal zullen vermeederen, en ik acht het ontoelaatbaar in de maatschappij. Ik begrijp, dat wij in dezen abnormalen tijd moeilijk oog kunnen hebben voor de materiele en culturele waarden, die van den voortgang van de rationalisatie en de mechanisatie het gevolg zijn geweest. Juist in deze verschrikkelijke tijden is het moeilijk om dat nog te kunnen inzien en toch is die vooruitgang van de techniek in den normalen tijd onmisbaar geweest. Daardoor is wat vroeger luxe was, bereikbaar geworden voor de massa. Wat het verkeer betreft, is er een uitbreiding, die wij ons zonder den voortgang van de techniek niet hadden kunnen droomen. De prijsverlaging maakt, dat een aantal nuttige en noodzakelijke dingen onder het bereik is gekomen van de massa, die er vroeger koud van bleef Goedkope-lectuurvoorziening, radio, electrisch licht, ontspanning en ontwikkeling, dat alles moeten wij in rekening nemen. Ook de zware lasten, die op de maatschappij drukken

door de sociale wetgeving, die wij hebben, zouden niet te dragen zijn geweest zonder de mechanisatie en den voortgang van de techniek. Daarbij is, over het geheel genomen en over een ruim tijdperk gezien, door het opnemen van de arbeiders, die uitgeschakeld waren, een compensatie in het productieproces ingetreden. Over het geheel genomen hebben wij gezien, dat die uitschakeling is opgevangen door het meerdere gebruik, door nieuw verkeer en door nieuwe industrieën. Het is niet zoo, zooals de heer van der Putt meent, dat alleen in den allerlaatsten tijd met geweldig groote snelheid zich die vooruitgang van de techniek vertoont. Er zijn in den loop van de 150 jaren, waarin het kapitalisme is ontwikkeld tot het moderne beeld, tijdperken geweest van veel sterkeren voortgang van de techniek dan wij op het oogenblik waarnemen.

De pessimistische verwachtingen hebben wij telkens en telkens weer in den loop van 1½ eeuw, in tijden van crisis zien terugkomen, en dat is volkomen begrijpelijk. Bij iedere depressie kwamen zij weer, maar over een langer tijdperk gezien, bleken zij tot dusverre ongegrond. Ondanks veel tijdelijk en geweldig leed bleek de vooruitgang van de techniek een zegen te zijn, ondanks het kapitalisme. Ik wijs den heer van der Putt er op, hoe dat zelfde oordeel, dat ik uitspreek, ook is uitgesproken in dat mooie prae-advies van iemand, aan wiens oordeel de heer van der Putt meer waarde zal hechten dan aan het mijne, in het prae-advies, dat is uitgebracht door dr. ir. Waterschoot van der Gracht over de werkloosheid in Amerika, die ook weer met juiste cijfers aantoonde, hoe een compensatie is ingetreden over een ruim tijdperk, hoe de bedrijvigheid groter is geworden, eigenlijk anders dan men met de mechanisatie zou hebben verwacht. Daarom kan men als Overheid de verantwoordelijkheid niet dragen om waar ook, gesteld, dat het zou kunnen, — waar ik een vraagteken achter zet — den voortgang stop te zetten; dus ook niet de machines verbieden en het reeds aanwezige kapitaal verspillen.

Het loopt dus ook niet over den nood der werklozen; daar zijn wij allen van overtuigd. Wij vinden allen even erg de ellende van hen, wier arbeid door de opkomst van de machine door de machine is overgenomen; wier vakbekwaamheid overbodig wordt. Maar het middel van stopzetten van de machines zou op den duur erger zijn dan de kwaal; dit zou grootere werkloosheid brengen in de toekomst. Maar mag dan in het geheel geen rem worden aangelegd tegen de mechanisatie — en nu kom ik op de Memorie van Antwoord —? Is het billijk, dat de ondernemer zijn arbeider zonder meer zou mogen ontslaan, bij maatregelen tot rationalisatie? Is het billijk, dat de lasten er van zouden worden afgewenteld op de slachtoffers, en op de Overheid, die deze slachtoffers moet steunen? Neen, Mijnheer de Voorzitter! Bij rationalisatie, tot dusverre in het kapitalistische stelsel, begroot de ondernemer de kosten van de maatregelen voor rationalisatie, de kosten van verbouwing, installatie, wijziging van de administratie, brandstofverbruik, afschrijving van nieuw aan te schaffen machines. Maar in deze begrooting komt het allerbelangrijkste, de mensch, de arbeider niet voor. Daarop komt niet voor de zorg voor de overbodig geworden arbeidskracht. Daarom is het noodzakelijk, dat in dien zin een rem wordt aangelegd, dat de ondernemer verplicht wordt met dezen factor rekening te houden, en dat hij niet de lasten afwentelt op het slachtoffer, op het individu. Daarom is noodzakelijk een behoorlijke en billijke wachtgeldregeling, naar verhouding van het aantal jaren, dat de arbeider in het bedrijf werkzaam is geweest. Dergelijke kosten moeten eenvoudig als natuurlijke kosten van de rationalisatie in de begrooting worden opgenomen. Hier zou een taak zijn voor een bedrijfsraad, voor een echten bedrijfsraad, niet voor een surrogaat of voor de fopspeen, die wij nu hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot mijn slot. Ik wil dus zeer zeker een rem, maar een redelijke, maatschappelijk geoorloofde rem tegen een te snelle mechanisatie, een rem tegen iedere mechanisatie, die maatschappelijk en sociaal niet verantwoord is. Ik zou zelfs die rem nog willen versterken. Ik zou willen, dat voorschriften werden opgenomen met betrekking tot de afschrijving op de machines, om daardoor de kosten op de exploitatierekening bij mechanisatie zoo zwaar te maken, dat het zou

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(van der Waerden e. a.)

afschrikken. Ik zou willen, dat in een collectief contract, en dat natuurlijk verbindend, al die maatregelen gezamenlijk werden opgenomen, zooals vroeger bij de vakorganisaties gebeurd is. De zetmachine is op regelmatige wijze ingevoerd, zonder dat daarvan felle werkloosheid het gevolg is geweest. Daarom zijn overgangsmaatregelen noodig, die mijn volle instemming kunnen hebben. Als wij hier zouden propageeren stopzetting van de machine, dan zou dit op den duur funest zijn voor de arbeiders, voor wie wij die maatregelen willen nemen.

De heer **Schalkers**: Mijnheer de Voorzitter! Naar het Voorloopig Verslag mededeelt, drongen verscheidene leden opnieuw aan op invoering van de 40-urige werkweek als middel om den beschikbaren arbeid zoo goed mogelijk te verdeelen ter leniging van de werkloosheid. Daarbij maakten zij de veelzeggende opmerking, dat ook onder de arbeiders de neiging om offers te brengen ter bestrijding van de werkloosheid steeds groter wordt. Dit wordt gezegd, terwijl sedert nu bijna vijf jaren het uitsluitend en alleen de arbeiders zijn, die als gevolg van de crisis niet anders dan offer na offer brengen aan het kapitalistische stelsel, met het eenige resultaat, dat zij steeds verder achteruitgaan. Het offer, waarop dan gedoeld wordt, is, dat zij de 40-urige werkweek zullen aanvaarden met loonderving.

Wat blijkt ook hier? Indien daar in den een of anderen vorm iets van komt, dan zullen het weer de arbeiders moeten zijn, die het offer brengen, want de Minister, die ten aanzien van het vraagstuk vrij sceptisch staat, zegt in de Memorie van Antwoord o. a., dat, zelfs indien de arbeiders zich zouden neerleggen bij een betaling van het geldend uurloon over 40 uren, de algemeene kosten toch nog iets zwaarder zouden drukken.

Dit is niets anders dan de erkenning, dat, indien de arbeiders het offer brengen aan de bestrijding van de werkloosheid, de tegenpartij, ook als desondanks de algemeene kosten iets zwaarder gaan drukken, niet bereid is dien iets zwaarder druk te dragen. Overigens spreekt de Minister zeer duidelijk uit, dat hij te dien aanzien aan wettelijke maatregelen niet denkt.

Wij zijn niet tegen de 40-urige werkweek, maar wij zijn, indien invoering van de 40-urige werkweek met loonderving door de arbeiders moet worden aanvaard, in het geheel niet van meening, dat op eenigerlei wijze ook door de arbeiders offers zouden moeten worden gebracht om toestanden en omstandigheden, die niet zij hebben veroorzaakt en waarvoor niet zij de verantwoordelijkheid dragen, te veranderen, waarbij de oorzaak van dien toestand, de kapitalistische productiewijze, gehandhaafd blijft. Bovendien zal, naar onze overtuiging, men er niet in slagen binnen het raam van het kapitalisme in het huidige stadium de werkloosheid ook maar in eenige betekenisvolle mate te overwinnen. De Minister zelf heeft dit jaar op een andere plaats reeds toegegeven, dat de werkloosheid ook in ons land een permanent verschijnsel is geworden, ja, dat die permanentie een vierde der loonarbeiders, dat is een half miljoen loonarbeiders, omvat.

De Minister heeft in Februari van dit jaar een interview toegestaan aan het Nederlandsch Correspondentiebureau, waarvan ik hier een verslag heb uit de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 3 Februari. De Minister heeft daarin o.a. doen publiceeren een staatje, waarin hij een overzicht geeft van de hoogste en laagste werkloosheidspercentages, te beginnen met het jaar 1929 tot en met het jaar 1933. Daaruit blijkt, dat in 1929 het hoogste percentage van de werkloosheid was 19,2 pct. en het laagste percentage 2,4 pct. In 1930 waren die cijfers 16 pct. en 4,7 pct., in 1931 reeds 25,9 en 9,9 pct., in 1932 33,5 tegenover 23,3 pct. en ten slotte in 1933 39,7 pct. en 23,6 pct. De Minister heeft daaruit de volgende conclusie getrokken:

„Natuurlijk zeggen deze cijfers weer niet alles. Om maar één ding te noemen: of er in een week hevige vorst is of niet oefent onmiddellijk belangrijken invloed uit op het percentage. Uit dit staatje blijkt, dat het verschil tusschen het hoogste en het laagste percentage al kleiner is geworden. In 1929 schommelde het tusschen 19,2 en 2,4 pct., in 1933 tusschen 39,7 en 23,6. Dit beteekent, dat de werkloosheid

(Schalkers.)

meer en meer een permanent karakter gaat dragen. Thans is het reeds zoo, dat in een ongunstige week meer dan 40 pct. werkloos is; in de gunstigste week is het toch nog altijd een vierde deel.”

Het eenige wat uit deze cijfers en uit de conclusie, die daaruit wordt getrokken, volgt, is, dat men met lapmiddelen, zooals bij de voorbereiding van deze begroting door tal van leden worden aangegeven en waarvan enkele door den Minister min of meer worden aanvaard, dit vraagstuk niet zal kunnen worden opgelost. Er is bijv. gesproken over verdere uitvoering van de Arbeidswet, zonder twijfel een middel ter bestrijding van de werkloosheid, al is het voor een gering deel. Daarop antwoordt de Minister in de Memorie van Antwoord:

„Tot invoering voor de andere groepen van arbeiders kan in het algemeen eerst worden overgegaan, wanneer de betrokken bedrijven dien nieuwen last kunnen dragen en daarenvens het met de controle belaste apparaat voldoende uitbreiding kan ondergaan. Het is zonder meer duidelijk, dat een en ander tegenwoordig op overwegende moeilijkheden stuit.”

Moelijkheden voor de ondernemers, voor de bedrijven, moeilijkheden voor het kapitalisme in het algemeen. De ontzettende moeilijkheden, die ten gevolge van het niet verder invoeren van de Arbeidswet op de arbeidersklasse rusten, daarvoor heeft de Minister blijkbaar geen oog.

Ten aanzien van het hôtél-, café- en restaurantbedrijf antwoordt de Minister:

„Het hôtél-, café- en restaurantbedrijf behoort naar het oordeel van den ondergeteekende niet tot de bedrijven, waaraan zonder bezwaar nieuwe lasten zouden kunnen worden opgelegd.”

Wel aan de arbeiders, die in dat bedrijf werken.

„Aan invoering van de Arbeidswet voor het kantoorpersoneel kan thans evenwel bezwaarlijk gedacht worden.”

Het kantoorpersoneel, wij hebben het van verschillende leden gehoord, heeft soms overmatige arbeidstijden, maar aan de invoering van de Arbeidswet voor dat personeel kan niet worden gedacht. Dat levert voor het bedrijf te veel bezwaren op, maar voor het kantoorpersoneel blijkbaar niet.

„Het moet echter evenzeer worden erkend, dat thans het ingrijpen van den wetgever op dit gebied groote bezwaren zou opleveren, gezien de wankel economische positie van dezen bedrijfstak.”

Dat gaat over den landbouw. De bedrijfstak laat het niet toe, en de landarbeiders, die ongehoord lange en zware arbeidstijden hebben, zijn blijkbaar een quantité négligeable!

En hoe staat het met de jeugd, met de talrijke duizenden jeugdige arbeiders? Geen enkel ander perspectief biedt hun de kapitalistische samenleving dan stempelaar te worden of te allen tijde ten laste te komen van hun stempelende vaders. Er wordt geadviseerd hen aan het werk te zetten om hun moreelen ondergang te voorkomen. Maar wat is daarvan de praktische betekenis? Dat zij vrij lange uren productieven arbeid moeten verrichten en daarvoor een bedrag ontvangen, dat men niet waagt „loon” te noemen, omdat het nimmer het bedrag van f 3 per week te boven gaat, waarom men het veiligheidshalve noemt vergoeding voor kleding, fiets, enz. Uitbreiding van dit voor de jeugd funeste lapmiddel is in het Voorloopig Verslag bepleit, en de Minister heeft daar wel ooren naar.

Het is duidelijk, dat men ondanks alle schoone redevoeringen geen uitweg weet en men alleen de vraag opwerpt, of niet nog meer offers van de arbeiders moeten worden gevraagd. Wij staan op het standpunt, dat, indien van de arbeiders nog meer offers moeten worden gevraagd, zij dat slechts kunnen doen, indien het er om gaat een grondslag te leggen voor een definitieve en toenemende verbetering van het leven van hun klasse.

2. Vaststelling van hoofdstuk X.A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Schalker e. a.)

Daarom hebben ook de arbeiders van de Sovjet-Unie vele en soms zeer zware offers gebracht en er mee bereikt, dat zij, ondanks het gehuil en de sabotage van een wereld van vijanden, maar met steun van de groeiende solidariteit van het wereldproletariaat thans in een steeds groeiende welvaart en geluk komen te leven, terwijl men in de kapitalistische wereld bezig is, zich af te vragen, hoe men van de arbeiders nog meer offers kan vragen om het tempo der groeiende ellende wat te verlangzamen.

De heer **Duymaer van Twist**: Mijnheer de Voorzitter! In het Voorloopig Verslag wordt medegedeeld, dat in de binnenvaart op het gebied der werktijden ernstige misstanden bestaan. Of dit juist is, meen ik, althans wat het bedrijf der binnenschippers betreft, te moeten betwijfelen. In dit bedrijf zijn de werktijden niet overmatig drukkend. Het is zoo juist, wat de Minister in de Memorie van Antwoord schrijft, dat men in het binnenscheepvaartbedrijf ten deze wel onderscheid moet maken tusschen werk- en diensttijd. De diensttijd moge voor menigen schipper en schippersknecht lang zijn, doch een groot deel van den diensttijd is als rusttijd aan te merken. Het lijkt mij daarom geheel overbodig, en de heer Brautigam liet zich ook in dien geest uit, om voor de eigenlijke binnenvaart aan te dringen op het treffen van voorzieningen tegen lange werktijden. Zulk een regeling zou ook niet mogelijk zijn, omdat de binnenscheepvaart met allerlei factoren van weer en wind, de doorvaart door sluizen en het passeeren van bruggen te rekenen heeft, waardoor het uitgesloten is, dat bepalingen gemaakt zouden kunnen worden in zake de werktijden. Ik vertrouw, dat de Minister aan den aandrang tot beperking van den arbeidstijd bij de binnenscheepvaart niet toe zal geven.

Een ander punt betreft de vraag, of het niet noodig is, dat op gelijke wijze als in België ook hier te lande een lichaam in het leven wordt geroepen, dat de Regeering adviseert over maatregelen, die in het bedrijf der binnenscheepvaart dienen te worden getroffen. In België bestaat een Hooge Raad voor de Scheepvaart. Zoo grootscheeps behoeft de opzet hier in Nederland echter niet te zijn. Toch is het de algemeene begeerte bij de scheepvaart, dat ook hier te lande een instituut worde ingesteld, dat een gelijke functie vervult als dat in België. De Minister zegt nu in de Memorie van Antwoord, dat het hem zonder een uitgebreid onderzoek niet mogelijk is, om de vraag te beantwoorden, of de instelling van een college hier te lande als in België ook aanbeveling zou verdienen. Te recht laat de Minister op deze mededeeling volgen, dat deze aangelegenheid niet in de eerste plaats zijn Departement raakt. Doch ik zou den Minister willen vragen — ik heb een ongeveer gelijke vraag ook tot den Minister van Economische Zaken gericht — of hij bereid is deze zaak met zijn ambtgenoot van Economische Zaken te bespreken.

Voor wat betreft de lange werktijden, die de chauffeurs maken, waardoor de veiligheid op den weg in gevaar komt, sluit ik mij gaarne aan bij die leden, die daarover het woord hebben gevoerd. Inderdaad behooren maatregelen getroffen te worden, om aan dien misstand een einde te maken.

De heer **Kuiper**: Mijnheer de Voorzitter! Het wordt in dit stadium van het debat hoe langer hoe moeilijker nog nieuwe gezichtspunten te openen en het wordt langzamerhand voldoende de punten nog slechts aan te stippen, waarop de aandacht van den Minister moet worden gevestigd.

In de eerste plaats wil ik opmerken, dat de invoering van de Bedrijfsradenwet tot eenige conclusies leidt, die de aandacht waard zijn. Ik heb nota genomen van hetgeen de Minister omtrent die invoering in de Memorie van Antwoord opmerkt, maar ik heb daaruit niet den indruk gekregen, dat op dit gebied met voor dezen tijd passende voortvarendheid wordt gewerkt. Wij leven in een tijd van overgang van het individueele naar het meer organische in de maatschappelijke verhoudingen. Wij hebben dat herhaaldelijk van de Regeeringstafel hooren verkondigen, laatstelijk nog van den Minister van Financiën, die tevens er op wees, dat het oude niet meer te

(Kuiper.)

rugkeert. Dat wijzigingsproces is niet nu eerst aangevangen, maar het is reeds eenige decennia in gang.

Het gaat in dezen tijd echter in sneller tempo, en het is misschien een van de weinige goede gevolgen van deze crisis, dat zij een stimulans is voor de verdere doorwerking van dat proces van overgang van het individueele naar het meer organische. Het schijnt mij toe, dat de Regeering dat proces moet stimuleeren en niet moet remmen. Daarom moet er de aandacht op gevestigd worden, dat in Nederland al te zeer de aandacht gevestigd wordt op de gebruikelijke afleiding, dat wij geen nieuwe stappen moeten doen, voordat wij over de oude ervaring hebben. Het schijnt mij toe, dat de Minister zich al te zeer achter de ervaring verschuilt, en dat hij daardoor van verdergaande nieuwe stappen niet wil weten. Zelfs ten aanzien der verordenende bevoegdheid op sociaal gebied heft de Minister waarschuwend den vinger op en spreekt van een tekort aan ervaring. Bij mij rijst de vraag, of op deze wijze wel voldoende rekening wordt gehouden met het tijdsgewricht, waarin wij leven, van nieuwe ordening in de geheele volkshuishouding, waarin onherroepelijk hij achteraan komt, die de gebruikelijke methode van een voorgaand tijdperk blijft volgen. Ik pleit niet voor waaghalzerij, maar in het tijdsgewricht, waarin wij leven, kan men niet al te bevreesd zijn voor het nieuwe, dat toch komen moet en als men dit tegemoet treedt in wantrouwen en in afwachting van ervaring, dan loopen wij naar mijn oordeel gevaar achteraan te komen.

Ik bedoel te zeggen, dat het aandringen op het toekennen van verder gaande verordenende bevoegdheden door werkgevers en arbeiders beiden, althans in een beduidend deel van de bedrijven, naar mijn meening de Regeering toch te denken moet geven. Ik zou daarop de bijzondere aandacht van den Minister willen vestigen.

In de tweede plaats enkele opmerkingen, omdat er al heel veel over dit punt gezegd is, met betrekking tot de verdeling van de beschikbare arbeidsgelegenheid. De Memorie van Antwoord legt zeer veel nadruk op de bezwaren, die er aan verbonden zijn. Ik denk er niet aan om deze bezwaren te ontkennen. Ik wil zelfs heel gaarne toegeven, dat er hier en daar ernstige bezwaren te overwinnen zullen zijn. Ik zou den Minister echter willen vragen, waaraan in dezen tijd geen bezwaren vast zitten? Elke stap van het Regeeringsbeleid is er een, waarbij bezwaren te overwinnen zijn, in dezen tijd veel meer dan anders. Wie het van bezwaren laat afhangen, doet in deze omstandigheden heelemaal niets. Naar mijn oordeel moet ook op dit gebied een beleid worden gevoerd, dat het oog gericht houdt op de naaste en ook op de meer verwijderde toekomst. Deze toekomst eischt, dat wij onze honderdduizenden werklozen aan werkgelegenheid helpen, voor zoover dat in onze macht is.

Nu weet ik wel, dat deze quaestie in het algemeen het economisch beleid betreft en dat hieraan bij het economisch beleid het meest de aandacht geschonken behoort te worden, maar daarnaast behooren wij toch ook alle beschikbare middelen op sociaal gebied aan te wenden, vooral in dezen tijd, waarin het mechanisch arbeidsvermogen hoe langer hoe meer den menschen arbeid vervangt. Nu kom ik in de verleiding om in te gaan op de oorzaken van die verplaatsing van het menselijke naar het mechanische arbeidsproces. Ik zal dit echter niet doen. Ik constater alleen het feit, dat het mechanisch arbeidsvermogen den menschen arbeid gaat vervangen. In dezen tijd en in deze omstandigheden zijn het dus niet alleen crisisinvloeden, waarmee wij rekening hebben te houden. Wij hebben ook, in verband met het vraagstuk van den arbeidsduur, als wij de toekomst onder de oogen zien, te maken met het feit, dat een groot gedeelte van het menselijk arbeidsvermogen blijvend door de machine zal worden vervangen. Willen wij dus iets doen om het werklozenleger, dat op het oogenblik in Nederland zoo groot is, te beperken, dan schijnt het mij toe, dat alle middelen, die daartoe geëigend zijn, ondanks de bezwaren, zoo breed mogelijk moeten worden toegepast. Wij moeten ons niet bepalen tot klagen over en tot pogingen tot beperking der ondersteuningskosten, maar wij zullen goed doen alle geëigende middelen aan te wenden, die den omvang van de werkloosheid kunnen beperken.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Kuiper.)

Tal van middelen zijn in het debat reeds op den voorgrond gesteld. Zij zijn ook reeds in de stukken besproken, zoodat ik eigenlijk kan volstaan met ze in het kort aan te stippen.

In de eerste plaats de verdere toepassing van de Arbeidswet. Ik spreek niet van een algemeene en radicale toepassing van de Arbeidswet, want ik weet, dat het economisch op dit oogenblik onmogelijk is. Wel moet ik de aandacht van den Minister zeer nadrukkelijk vestigen op die gebieden, waar het niet alleen economisch, dus in verband met de verdeling van de arbeidsgelegenheid, maar ook uit een oogpunt van arbeidersbescherming wenschelijk is, de Arbeidswet toe te passen. Dit geldt in de eerste plaats voor de chauffeurs, voor wie ook nog andere overwegingen gelden, en in de tweede plaats voor het café- en restaurantbedrijf. Er is ook gesproken over de toepassing van de Arbeidswet voor kantoren, maar het lijkt mij uit het oogpunt van arbeidersbescherming in het café- en restaurantbedrijf nog dringender.

Ook de verlening van de overwerkvergunningen is in het debat geweest. Ik ben niet de laatste om te erkennen, dat overwerkvergunningen niet gemist kunnen worden. Ik erken, dat de verlening daarvan nu en dan noodig is. Wij hebben daarbij echter ook rekening te houden met de nieuwe toestanden. De methoden en maatstaven, die in normale tijden voor de verlening van overwerkvergunningen kunnen gelden en verdedigbaar zijn, worden nu hoe langer hoe meer onverdedigbaar, omdat er te veel menschen om arbeidsgelegenheid staan te hunkeren. Al het mogelijke moet worden gedaan om overwerk te vermijden en te bevorderen, dat menschen, die geen werk hebben, aan het werk gesteld kunnen worden. Ik twijfel er niet aan, of de Minister is het daarmee eens, maar ik geloof, dat men de bezwaren, die gemaakt worden, niet al te veel moet laten domineeren en al het mogelijke moet worden gedaan om de overwerkvergunningen-politiek te plaatsen in het teeken van den huidige nood. De uiterste beperking van overwerkvergunningen is noodzakelijk.

De quaestie van de vervanging van vrouwen- door mannenarbeid, de quaestie van het verbod van de gehuwde vrouw, de vervanging van oudere door jongere arbeiders zijn eveneens maatregelen, die niet zonder bezwaren zijn. Ik dring er niettemin bij den Minister op aan, dat hij het mogelijke doet om in dit opzicht te bereiken, dat er zooveel mogelijk werklozen aan het werk gesteld kunnen worden.

Ik wil niet herhalen hetgeen gezegd is over de 40-urige arbeidsweek. De Minister is ten slotte begonnen met het onderzoek, althans de eerste stappen zijn gedaan om tot een onderzoek te komen. Het schijnt mij toe, dat de toepassing van de verkorting van den arbeidsduur tot 40 uur per week het gemakkelijkst zal kunnen plaats hebben in de minder kapitaal-intensieve bedrijven.

Ik geloof, dat de vaste lasten dikwijls zoo hoog zijn, vooral in de sterk mechanische bedrijven, dat het moeilijk is, zonder toepassing van het tweeploegenstelsel, een regelmatige verkorting van den arbeidsduur toe te passen. Maar in de minder kapitaal-intensieve bedrijven, b.v. de bouwvakken, kan ze met goeden wil van beide kanten, van werkgevers en arbeiders, heel best toegepast worden. Het schijnt mij toe, dat, in zoverre de Minister zeggenschap heeft over de voorgenomen productie van goedkope woningen, hij heel veel invloed ten goede kan uitoefenen, opdat in het bouwbedrijf de 40-urige week, althans tijdelijk, als den normalen arbeidsduur kan worden toegepast.

Ik ben van oordeel, dat wij er vooral rekening mee hebben te houden, dat wij op dit oogenblik alles moeten doen om het groote leger der werklozen te beperken.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, een kort woord over het vraagstuk van de jeugdige werklozen. Ik weet wel, dat dit probleem de aandacht van den Minister heeft en dat een groot deel van ons volk begaan is met de positie, waarin een groot deel van onze jeugdige arbeiders en intellectueelen door de crisismoments gekomen is, maar dit stelt ons ook voor de taak om ons niet te bepalen tot een constataren, dat het op het oogenblik zoo moeilijk is, maar dat het inderdaad, naar gelang het vraagstuk dagelijks nijpender wordt, ook noodiger wordt, dat wij doortasten, dat wij bij de mogelijke leden, die er

(Kuiper e. a.)

zijn, niet te lang stilstaan, maar dat wij met het nemen van proeven niet te bescheiden zijn. Er is inderdaad veelzijdige medewerking op dit gebied, en die medewerking moet op den vollen steun van den Minister kunnen rekenen, niet alleen financieel, maar ook moreel. De verzorging van zoovele jeugdige arbeiders, die in zulk een troosteloozen toestand verkeerden; hen aan passenden arbeid helpen, is dringend noodig.

De heer Zandt: Mijnheer de Voorzitter! Het is een opmerkelijke zaak, dat de Minister van Sociale Zaken in de Memorie van Antwoord tot erkenning komen moet, dat niet te ontkennen valt, dat de huidige economische omstandigheden soms een beletsel vormen voor de praktische doorvoering van sommige verdragen, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferenties. Die Arbeidsconferenties loopen blijkbaar te hard van stal. Men is heden ten dage zoozeer vervuld van een noodlottige zucht om heel het leven der volkeren te reglementeeren, dat verdrag op verdrag wordt gesloten, terwijl de toepassing daarvan in onderscheidene landen op zich laat wachten. Men is zoo verlekend op het maken van verdragen, dat het er alles van weg heeft, dat de heeren te Genève alleen oor en oog hebben voor de reglementeering van alles en nog wat en daarbij met totale blindheid voor de ellende, die de volkeren aangreep, geslagen zijn. Althans de Minister erkent het, dat

„de bekrachtiging van verschillende verdragen, waarvoor reeds machtiging tot toetreding verleend werd, wacht eensdeels op de aanpassing van onze wetgeving, anderdeels op gunstiger economische omstandigheden, die toelaten, dat zwaardere lasten op het bedrijfsleven gelegd worden.”

Verwachten de heeren der Internationale Arbeidsconferentie en met hen de Minister van Sociale Zaken dan inderdaad, dat binnen afzienbaren tijd het bedrijfsleven zwaarder nog dan reeds heden het geval is, zal kunnen belast worden? Verstaan zij dan geheel de teekens van den tijd niet? Wordt het dan niet hoog tijd, dat onze Regeering eens ophoudt met aan die verdragenmakerij mee te doen? Inderdaad, het is reeds meer dan tijd. Met dat heillooze spel van steeds voortdurende reglementeering en daaruit voortvloeiende verzwaring van lasten vermeerderd men slechts de ellende, die al zoo groot is. Het werk van Genève heeft niet alleen wat den Volkenbond betreft, doch ook wat aangaat de Internationale Arbeidsconferentie onze sympathie volstrekt niet, omdat zulk een werk in zijn diepste wezen een rampzalige strijd is tegen Hem, tegen Wien niemand iets vermag en zonder Wien zich niemand roeren of bewegen kan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij gaarne aan bij die leden, die blijkens het Voorloopig Verslag ernstig waarschuwen tegen het verlenen van verordenende bevoegdheid aan de Bedrijfsraden, in het bijzonder, indien de bevoegdheid zich zou uitstrekken op economisch terrein. Er is bij velen een drijven waar te nemen om op den ingeslagen weg van reglementeering in volle vaart voort te rennen. Ik kan niet nalaten met stellige besltheid daartegen te waarschuwen. Geheel het systeem moet ik onvoorwaardelijk veroordeelen. Maar te ernstiger wordt het door mij gewraakte kwaad, zoo men meer bedrijven met een Bedrijfsraad gaat belasten en aan de Bedrijfsraden steeds grootere bevoegdheid toekent. Het is te vreezen, dat ten slotte heel het bedrijfsleven met zulk een heilloos stelsel vermoord zal worden. De enorme lasten vallen niet te dragen. Vanwaar de betaling van de kosten zal moeten komen, is een vraag, waarom zich velen niet bekommeren. Met verregaande lichtvaardigheid vinden velen het blijkbaar de moeite niet eens waard, daaraan ernstig te denken.

Het staat wel vast, dat geheel het leven zal moeten vereenvoudigd worden. Wij hebben nu reeds jarenlang hoog in den top geleefd en wij zullen tot op den begaanbaren grond moeten afdalen. Indien men dit feit zich voor oogen stelt, waarom houdt men dan niet op op de reeds zoo zwaar drukende oude lasten nog nieuwe te stapelen en waarom ziet men er niet van af om maatregelen te ontwerpen, die er noodzakelijk toe moeten leiden, dat heel het leven nog dunderd wordt en het bedrijfsleven nog al meer in de knel komt. Dit zullen ook de Bedrijfsraden noodwendig tot gevolg hebben. Deze Raden zullen

23ste VERGADERING. — 5 DECEMBER 1934.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1935.

(Zandt.)

een verhooging van prijzen in de toekomst zekerlijk moeten veroorzaken.

Ik wensch in het bijzonder met allen nadruk te bepleiten, dat in geen geval de landbouw zal worden bedacht met het stelsel der Bedrijfsraden. De druk op den landbouw en de aantasting van de vrijheid in dat bedrijf zijn reeds ver en ver over de schreef gegaan.

Dezelfde grieven, welke ik ontwikkeld heb, gelden ook ten aanzien van de verbindendverklaring van collectieve arbeidscontracten. Men wil met alle geweld op kunstmatige wijze behouden wat in de laats' jaren is verkregen. Hoe is dat mogelijk? Tal van bedrijven zijn al volkomen geruïneerd. Vele bedrijven werken op halve kracht of worstelen met inspanning van alle krachten om de boel slepend te houden. Al die Raden en contracten zijn mede een der voorname oorzaken van de werkloosheid. Hoeveel onnoemelijke schade hebben deze den arbeider en diens gezin al niet gebracht! Wat schiet de arbeider met al die Raden en contracten op als hij werkloos aan den dijk gezet wordt? De noodwendigheid dwingt tot een lager levenspeil en zeer velen zijn gaarne bereid tegen een lager loon aan den arbeid te gaan, als hun daarbij naar den mensch gesproken de zekerheid van vasten arbeid en geregelde verdienste geboden wordt. Maar dezen worden daarin verhinderd door de bestaande overeenkomsten. Inderdaad zijn nu in de zoogenaamde beschutte bedrijven de loonen in vergelijking met de overige bedrijven en den algemeen zoo droeven toestand te hoog. Elke maatregel, die er in waarheid op gericht is, dat aanpassing aan den huidige toestand verkregen wordt, is echter helaas contrabande. Men wil er niet aan. Men moge echter zoo hoog van den toren blazen als men wil over den grooten zegen van reglementeering en contracten, feit is het, dat duizenden bij duizenden in het land — en hun getal wordt met den dag en het jaar nog grooter — er de voorkeur aan geven om tegen lager loon te werken dan op den steun te drijven, al doet zich bij velen ook het omgekeerde voor. En dat omgekeerde en ongepaste en ongezone wordt in de hand gewerkt door hen, die de loonen willen opschroeven en daaraan werken ook mede de collectieve arbeidscontracten.

Het zou dan ook stellig van wijs beleid getuigen, zoo aangestuurd werd op het te werk stellen van ons volk, al zou het zijn tegen geringer verdiensten van patroon en arbeider beiden. Wij doen goed, als wij de illusie van een spoedigen terugkeer tot de vette jaren laten varen. In de vette jaren werd het bedrijf en met dit de arbeider onder curatele van den wetgever gezet. Waar haalt men den euvelen moed vandaan om zelfs onder de huidige omstandigheden het bedrijf nog al meer onder de dwingende voogdij van den wetgever te zetten? Men werpe mij niet tegen, dat ik het pleit voor een afbeulingssysteem van den arbeider voer. Het is daar zeer verre vandaan. In verband hiermede wensch ik nog op te merken, dat ik geheel afkeerig ben van de algemeene invoering van een 40-urige werkweek.

Geheel de beweging op sociaal gebied, zooals die in de laatste jaren tot uiting is gekomen, heeft bij ons telkens ernstige bezwaren en bedenkingen ontmoet. Juist waar de Overheid sterk behoorde te zijn, is zij zwak, terwijl zij zich anderzijds vele bevoegdheden aanmatigt, die het bedrijfsleven in knellende banden slaan en hoogst schadelijk voor de algemeene welvaart zijn. Vooral in onze dagen komt dit stelsel in al zijn schadelijkheid en droeve gevolgen eerst recht helder aan den dag.

Ik zou nog een enkel woord naar aanleiding van den toestand in het land van Maas en Waal willen zeggen. De ontvredenheid aldaar is onder de landbouwers en middenstanders zeer hoog geklommen. De Regeering kan daar de heillooze gevolgen van haar genomen maatregelen en de jammerlijke werking van de vakbonden zien. Deze vakbonden brengen in het wezenlijk belang van den landbouw niets tot stand, dat hebben wij gezien bij de vaststelling van de Varkenscrisiswet.

Meer en meer gaan de oogen der boeren er voor open, dat van die organisaties hoegenaamd geen heil te wachten is. Zij zijn een bij uitstek geschikt middel om de vrijgestelden aan de baantjes te helpen.

Bij dit reeds zoo jammerlijke moet dan nog geconstateerd worden, dat de Regeering verzaakt datgene, wat de Heere

speciaal in Zijn geopenbaard Woord van haar als dure plicht eischt. Ik heb het oog op de Zondagsheiliging, die ook in dit hoofdstuk ter sprake komt, daar er in het Voorloopig Verslag met name melding van is gemaakt. De ontheiliging van Gods dag op de kunstzijdefabriek te Arnhem is niet anders dan verschrikkelijk te noemen. Hetgeen daar plaats grijpt, verdient onvoorwaardelijk scherpe afkeuring. Het gaat feitelijk alle maat en perken te buiten. De bezwaren daarentegen, in het Voorloopig Verslag ingebracht, acht ik alleszins gegrond en zeer op hun plaats. De verdediging van den Minister daarentegen moet ik als ongegrond en onschriftuurlijk verwerpen. Ik dring er dan ook met alle kracht op aan, dat ten aanzien van de ontheiliging van Gods dag in de kunstzijdefabriek te Arnhem door den Minister alsnog worde ingegrepen. Hij kome ons voorts met geen argumenten aandragen, zooals zijn ambtgenoot mr. de Wilde onlangs deed. Wat ten aanzien van den dienst des Heeren op den Zondag toegestaan is — zooals de Heilige Schrift dit nadrukkelijk leert —, is volstrekt niet in het algemeen op den dag des Heeren geoorloofd. Tegenover de Farizeërs heeft Christus gezezen op den arbeid van priester en Leviet op den sabbat in het heiligdom en dezen heiligden met hun arbeid den van God gegeven dag. Wanneer men dus, om den verboden arbeid op Gods dag te dekken of zelfs om allerlei schandelijke ontheiliging door vermaak in de zonde goed te praten, zich beroept op hetgeen in Gods huis op den Zondag geschiedt, dan toont zulk een argumentatie wel, hoe ver men van de betrachtting van Gods gebod af is. Ik verwacht dan ook geen herhaling van dergelijke ondeugdelijke argumenten. De Regeering richtte haar beleid naar Gods Woord en doe den dag des Heeren eerbiedigen en zal, dit doende, zoowel zichzelf als ons volk zeer wel dienen. De godzaligheid toch heeft de beloften voor dit en het toekomstige leven. In het houden van Gods inzettingen ligt groote loon. De Regeering mag onder geen enkel beding stoffelijke belangen boven Gods Woord doen gaan. Bovendien zal de Minister er wel aan doen, indien hij rekening houdt met de groote ontstemming, welke de door mij gewraakte Zondagsarbeid op de Veluwe heeft gebracht. Er is aldaar nog een groot deel van het volk, dat den Zondag eert en geerd wil zien. Dit deel ergert zich te recht zeer over hetgeen op de kunstzijdefabriek te Arnhem geschiedt.

Mijnheer de Voorzitter! In zake oplossing van de arbeidsgeschillen grijpt de Regeering diep in het bedrijfsleven in. Ik kan begrijpen, dat dit wordt toegejuicht door hen, die van de socialisatie van de bedrijven heil verwachten. Doch tegen zulk een optreden verzet zich heel de constructie der maatschappij op wezenlijk Christelijken grondslag. En zie, nu gaat de Regeeringsbemoeiing zoo ver, dat zelfs regeling van de loonen van harentwege wordt opgelegd. In Tholen is zulks geschied. Wie zijn daarbij ten slotte het kind der rekening geworden: de arbeiders. Wat is het gevolg van de opgelegde regeling, dat de landbouwer een deel der arbeiders ontslaat en ze ook niet meer zooals gewoonlijk het geval was des winters aan den arbeid houdt. Bij den slechten gang van het bedrijf toch kunnen tal van landbouwers niet aan de van Regeeringswege gestelde eischen voldoen. Wij zien hier weder de verderfelijke zucht van onzen tijd, dat de Regeering zich met heel de regeling van het bedrijfsleven zal bemoeien en wij kunnen tegen zulk een Regeeringsbemoeienis met alles en nog wat niet krachtig genoeg protesteeren.

Ik zou voorts nog een enkel kort woord willen spreken over de werktijdenregeling voor de winkels. De bepaling van den halven vrijen dag voor het winkelpersoneel drukt zeer zwaar op den middenstand. Deze heeft het in dezen tijd toch al zeer hard te verantwoorden. De vermindering van de koopkracht, de zuigkracht van de groote zaken, de vele vrij hooge lasten en belastingen en andere factoren hebben de winkeliers gebracht in een toestand, dat zij vaak niet weten van de eene week in de andere te komen. De omzet is zeer vermindert, de winst, die gemaakt wordt, is in zeer vele gevallen zoo aanmerkelijk gedaald, dat de winkelstand zich niet weet staande te houden, wanneer niet spoedig verandering intreedt. Ik zou den Minister willen verzoeken om zooveel mogelijk mede te werken tot verlichting van den druk en daartoe behoort ook vermindering in

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Zandt e. a.)

de bepaling van de werktijden. Ik hoop dan ook, dat de Minister met de door mij ingebrachte bezwaren zal rekening houden.

De heer **Drop**: Mijnheer de Voorzitter! Ondanks de aansporing van den heer Zandt om alles, wat op het gebied van de sociale wetgeving in ons land is opgebouwd, te gaan afbreken, zou ik mij toch willen veroorloven om op een paar quaesties, die in de stukken zijn behandeld, in te gaan. Ik wil juist een aanbeveling geven voor de totstandbrenging van eenige maatregelen en de nadere uitvoering van een paar onderwerpen, die ik bespreken wil.

Er is al in dit debat gesproken over de wenschelijkheid om het werktijdenbesluit voor het kantoorpersoneel eindelijk af te kondigen en daarmee de paragraaf betreffende het kantoorpersoneel in de Arbeidswet tot uitvoering te brengen.

Men kan den heer Kuiper tot op zekere hoogte toegeven, dat uit een oogpunt van arbeidersbescherming misschien de vaststelling van het werktijdenbesluit voor kantoorpersoneel niet zoo dringend is als voor bepaalde andere groepen. Daar staat evenwel tegenover, dat deze quaestie al geruimen tijd zoo goed als klaar is en dat men zich hoe langer hoe minder een beeld kan vormen van de bezwaren, die tegen de invoering op dit oogenblik zouden bestaan. De bezwaren schijnen vooral te zitten bij de werkgevers, die nu ook door middel van het toepassen van overwerk zelfs ver buiten de in dit bedrijf gebruikelijke werktijden een argument vinden om tegen de invoering van de Arbeidswet voor kantoorpersoneel zich te verzetten. Het schijnt, dat dit een van de argumenten is, omdat, ook zonder dat dit in het Voorloopig Verslag is gevraagd, de Minister mededeelt, dat hij, voor wat betreft den arbeid voor volwassen kantoorpersoneel, er op uit is het op sommige kantoren voorkomende euvel van het overwerk langs minnelijken weg weg te werken. Aangezien daaromtrent geen vraag in het Voorloopig Verslag was gesteld, heb ik hier wel een van de voornaamste elementen, waarvoor men in werkgeverskringen vrijheid wil behouden.

Ik ben in de gelegenheid geweest kennis te nemen van een statistiek. Daaruit is mij gebleken, dat van 5988 bedienden, werkzaam op kantoren, er niet minder dan 4239 waren, die ieder jaar herhaaldelijk overwerk moeten verrichten ook buiten de vastgestelde werktijden zooals die, los van de wettelijke regeling, zijn, waarbij nachtwerk voor vrouwen voorkwam. Uit een ander deel van de enquête blijkt mij, dat van 7000 personen in deze bedrijven slechts 2993 minder dan 8 uren per dag werken, waarbij dan nog opgemerkt moet worden, dat een meer normale werkdag op de kantoren ligt tusschen 39 en 45 uren per week. Een derde cijfer toont aan, dat van die 700 personen 1185 een werkdag hebben van meer dan 48 uur.

Aan den eenen kant zien wij dus, dat een belangrijke groep op het oogenblik reeds blijft beneden de normen van den arbeidstijd die zouden worden vastgesteld, als deze paragraaf van de Arbeidswet in werking zou treden. Daarnaast ziet men dat een belangrijke groep, juist omdat de wettelijke regeling van den arbeidstijd ontbreekt, telkens weer overwerk ongelimiteerd moet verrichten. Nu vrees ik, dat de Minister langs den minnelijken weg niet tot beteugeling van dit overwerk komt. Er is alle aanleiding om dit te zeggen, omdat deze quaestie nu loopt sinds 1928. Toen is voor het eerst de invoering van de paragraaf der Arbeidswet voor kantoorpersoneel aangekondigd. In 1930 was men aan het Departement er mede klaar en alleen bezwaren als nu ook weer worden aangevoerd, zijn tegen de invoering ingebracht, terwijl niet gebleken is, dat men van werkgeverskant bereid is, verandering aan te brengen, ofschoon dat in dezen tijd toch wel buitengewoon gemakkelijk moet kunnen. De zaak wordt dan bovendien nog hierdoor vertroebeld, dat er een oogenblik is geweest, twee jaar geleden, waarop de Regeering van plan scheen, deze paragraaf van de Arbeidswet in te voeren met uitzondering van enkele cargadoorskantoren, omdat men daar bezwaar ontmoette in verband met binnenkomende en uitgaande schepen. Van dat argument merkt men nu niets meer, maar de oude bezwaren duiken nu weer op. Op deze wijze kan het niet doorgaan. Ik geloof, dat eindelijk van de zijde der Regeering zal moeten worden voldaan aan de herhaaldelijk

(Drop.)

gegeven belofte, deze paragraaf van de Arbeidswet in werking te zullen stellen.

Een tweede punt waarover ik iets zeggen wil, betreft het Werktijdenbesluit voor winkels, waarover, zij het in anderen zin, ook de heer Zandt heeft gesproken. Naar zijn meening hebben dat Werktijdenbesluit en de winkelsluiting zulke slechte gevolgen. Ik ben dat niet met hem eens. Daarvan is ook niet gebleken, zelfs niet in de jongste periode, waarin de wetgeving op de winkelsluiting aan de orde was.

Nu houdt de Minister over het Werktijdenbesluit voor winkels in de Memorie van Antwoord een betoog ter verdediging van de opvatting, dat de praktijk, die de Arbeidsinspectie bij de toepassing van dat werktijdenbesluit huldigt, bevorderlijk is aan het verstrekken van vacantie. Daarvoor wordt de vrije halve dag opgeofferd.

Uit het als steeds zeer gewaardeerde verslag van de Arbeidsinspectie, dat een beeld geeft van zeer gestadigen arbeid, zij het dan, dat men het met al meer beperkte middelen moet doen, blijkt op blz. 52, dat in 1933 niet minder dan 2571 maal ontheffing is verleend van het verstrekken van een vrijen halven dag aan winkelpersoneel, en dat in 2000 gevallen gepaard ging met verlenging van den werkdag.

Nu zijn er in deze zaak twee dingen, waaromtrent ik niet begrijp, dat men er van de zijde van de Arbeidsinspectie zoo aan vasthoudt. Elk jaar wordt aan de betrokken organisaties van werknemers en werkgevers gevraagd, of zij kunnen instemmen met een regeling, waarbij in plaats van den vrijen halven dag eenige dagen vacantie worden verstrekt. Strijk en zet geven de werknemersorganisaties en ik meen zelfs ook de werkgeversorganisaties, daarop ten antwoord, dat zij een dergelijke compensatie niet noodzakelijk achten, en zeker de werknemersorganisaties zijn ten deze volkomen eenstemmig.

Die zaak loopt al een aantal jaren zoo, zoodat ten slotte een van de organisaties — en wel een, waarmee ik niet de meeste connectie heb — dit jaar aan de Arbeidsinspectie heeft geschreven: wat vraagt gij ons steeds? Gij luistert toch niet naar onze argumenten. Evenveel keeren, dat men van de zijde der betrokkenen betoogde, dat het verlenen van ontheffing voor den vrijen halven dag op het verstrekken van vacantie geen invloed heeft, niet noodig is, evenveel keeren geeft de Arbeidsinspectie toch de beslissing vóór die ontheffing, met mededeeling, dat er compensatie mag worden aangebracht.

Dat daaronder het overleg tusschen werkgevers en werknemers enerzijds en de Arbeidsinspectie anderzijds moet lijden, is natuurlijk. Op die wijze is ernstig overleg niet mogelijk, en het is toch gewenscht, dat de verhoudingen goed blijven, want de Arbeidsinspectie heeft ongetwijfeld de medewerking van werkgevers en werknemers noodig ook bij de uitvoering van dit Werktijdenbesluit. Ik kan niet aannemen, dat het juist is, dat in ondernemingen vacantie wordt verstrekt, omdat men vrije dagen inhaalt. Integendeel, de gevallen, die voorkomen, wijzen op pogingen om van die vrije dagen heelemaal af te komen, zonder dat dat op het geven van vacantie eenigen invloed heeft. Indien men een statistiek zou kunnen verkrijgen van het geven van vacantie vóór de invoering van het werktijdenbesluit en daarna, dan geloof ik, dat die een vreemd beeld zou geven van het resultaat der opvattingen van de Arbeidsinspectie op dit punt.

Over het volgen van onderwijs door jeugdige werknemers zegt de Minister in de Memorie van Antwoord, dat klachten, dat werkgevers, tot wie een verzoek overeenkomstig art. 12 der wet wordt gericht, daaraan niet voldeden, hcm nimmer hebben bereikt. Daarmee is de zaak niet goed gesteld. Hoe toch is de zaak? Art. 12 verplicht het hoofd van een onderneming om jeugdigen werknemers gedurende den arbeidstijd gelegenheid te geven tot het volgen van onderwijs. Wanneer een zoodanig verzoek tot hem gericht wordt, dan kan hij zich met bezwaren wenden tot het districtshoofd van de Arbeidsinspectie en bij het verlenen van de vergunning kan hij daarvan zelfs ontheffing verkrijgen. Nu neem ik gaarne aan, dat de Minister zelden klachten ontvangt over de toepassing van dat artikel, omdat het niet of zoogoed als niet wordt toegepast. Deze zaak houdt verband, zooals te recht is opgemerkt, met de gelegenheid voor het

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Drop e. a.)

volgen van onderwijs. Nu wil ik, al weet ik, dat deze zaak ahangig is gemaakt bij den Hoogen Raad van Arbeid, toch dit zeggen, dat men aan den eenen kant zal noodig hebben een strengere verplichting ex art. 12, terwijl men aan den anderen kant zal noodig hebben, dat onderwijs te organiseren en te regelen. In werknemerskringen bestaat voor deze zaak wel belangstelling, blijkens het rapport, uitgebracht door den Algemeenen Nederlandschen Bond van Handels- en Kantoorbedienden, over dagonderwijs aan jonge bedienden, waarin men het mogelijk acht om met betrekkelijk weinig uren tusschen den arbeidstijd door een cursus op te bouwen, die voor de verdere ontwikkeling van deze jonge menschen niet zonder betekenis is.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, wensch ik met een paar woorden nog even de aandacht te vestigen op hetgeen op bladz. 9 van het Voorloopig Verslag is geschreven en op bladz. 15 van de Memorie van Antwoord door den Minister is geantwoord omtrent de quaestie van het ontslagrecht. Zooals de zaak in de stukken staat, de eenvoudige opvatting, dat men bij samenvoeging van bedrijven aan den eenen kant te weinig heeft aan de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek in zake het ontslag, terwijl aan den anderen kant de Minister daarop kan antwoorden, dat men toch ook die grenzen, die de wet op de arbeidsovereenkomst geeft, daarbij niet kan loslaten, dat is natuurlijk volkomen juist. Maar wat daarbij, dunkt mij, toch wel in acht genomen mag worden, is dit, dat daarmede de vraag aan de orde wordt gesteld, of het niet langzamerhand wenschelijk is, een vraag, die ik mij gisteren ook veroorloofd heb bij de behandeling van de begroting van Justitie te bespreken, dat op dit stuk zoowel als op ander terrein van de wet op de arbeidsovereenkomst te eeniger tijd worde nagegaan of onze wettelijke bepalingen daaromtrent nog wel in overeenstemming zijn met de in de laatste 10 à 15 jaren veranderde verhoudingen.

De heer **Westerman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil volstaan met het maken van een enkele opmerking over de Internationale Arbeidsconferentie. Ik geloof niet, dat iemand op het oogenblik nog zal ontkennen, dat het verdrag van Versailles in een internationale koortsstemming is ontstaan. En zooals bij de meeste koortsprocessen, is ook hier gewelvvorming opgetreden. Nu bestaan er goedaardige en kwaadaardige gezwellen. Over de kwaadaardige gezwellen van dit koortsproces zal ik bij de begroting van Sociale Zaken natuurlijk niet spreken; die blijven gereserveerd voor de begroting van Buitenlandsche Zaken. Tot de goedaardige gezwellen — de Minister neemt mij het woord al uit den mond — zou ik o. a. willen rekenen de kostbare maar betrekkelijk onschuldige liefheerij, die met den fraaien naam van Internationale Arbeidsconferentie is betiteld.

Wij herinneren ons allen de geboorte van dit instituut. Toen de oorlog geëindigd was, liet in verschillende landen de georganiseerde arbeidersbeweging haar stem hooren. In sommige landen klonk die stem vrij zwak, in andere landen klonk zij dreigender. In de overwonnen landen was een formeele revolutie uitgebroken en had de arbeidersbeweging zelfs het gezag aan zich getrokken.

Onder den verschen indruk der gebeurtenissen hebben de leidende Staatslieden besloten een belangrijke concessie aan de arbeidersbeweging te doen en is in het verdrag van Versailles een internationale regeling van den arbeid geïncorporeerd. Naast en in samenwerking met den Volkenbond zou het Internationaal Bureau van den Arbeid een speciale taak te vervullen krijgen. Aan het hoofd er van kwam een Fransch sociaal-democraat van groote reputatie en van erkende betrouwbaarheid te staan. De gedachte was sympathiek en het is volkomen begrijpelijk, dat men in den roes van het eerste tijdvak na den oorlog van het Internationaal Bureau wonderen verwacht heeft.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, zooals het altijd gaat in deze onbarmhartige wereld: na eenigen tijd zijn de teleurstellingen gekomen. Het bleek, precies als bij den Volkenbond en bij de andere instellingen, die in de schaduw van den Volkenbond ontstaan zijn, dat een vrijwel onoplosbare moeilijkheid schuilt in het feit, dat er een te groot sociaal niveauverschil bestaat tusschen de verschillende landen

Wat voor het eene land zonder al te groote bezwaren is door

(Westerman.)

te voeren, stuit in het andere land op onneembare hindernissen. Van verreweg de meeste internationale regelingen op sociaal terrein geldt, dat ze alleen te aanvaarden zijn als de groote meerderheid van de aangesloten landen er zich con amore bij neerlegt en de regelingen ook eerlijk naleeft. Het begon bij de invoering van den 8-urigen arbeidstijd en het is telkens opnieuw gebleken, zoodra een door de Arbeidsconferentie aangenomen regeling door de verschillende landen in de praktijk moest worden doorgevoerd.

Ik vertel hiermede natuurlijk niets nieuws, maar er zijn nu eenmaal menschen, die met een zoo onuitpuntelijke dosis blijmoedigheid of als men wil: kortzichtigheid behept zijn, dat men op deze lijdensgeschiedenis altijd weer opnieuw de aandacht moet vestigen.

Daar komt nog iets bij. Iets dat men niet graag zegt, omdat het een beetje op nationale zelfverheffing lijkt, maar dat niettemin in overeenstemming met de waarheid is. Niet alle landen nemen het met de uitvoering van de geratificeerde verdragen even nauw. De oprechte wil om zich aan eenmaal gesloten verdragen zoo nauwkeurig mogelijk te houden, is een eigenschap, die niet bij alle landen in gelijke mate wordt aangetroffen. Op dat punt laat het Nederlandsche geweten geen speling toe. Wij hebben goddank in dit opzicht een reputatie en wij zijn niet van plan die reputatie te verliezen. Het gevolg daarvan is echter, dat wij, wanneer wij na ratificatie onze wetgeving met een internationaal verdrag in overeenstemming hebben gebracht, met handen en voeten aan het verdrag gebonden zijn, terwijl men in andere landen, al naar gelang van den ernst der economische omstandigheden, met grooter of geringer luchthartigheid over de regeling meent te mogen heenglijden.

Ik wil hier natuurlijk geen beschuldiging aan het adres van bepaalde landen uiten; ik weet maar al te zeer, dat het heel moeilijk is de verwaarloozing van een verdragsregeling in een bepaald land onomstootelijk te bewijzen, maar dat de zorgvuldigheid, waarmee Nederland een eenmaal aanvaarde regeling toepast, grooter is dan in menig ander land, zal door weinigen worden betwist. Dat is natuurlijk buitengewoon nobel, maar het resultaat is, dat wij, als wij niet oppassen, het loodje leggen. Ik zou haast zeggen: wij zijn te goed voor deze wereld! Daarom ben ik dankbaar, dat de Regeering, die dat alles natuurlijk precies zoo goed weet als ik, met de ratificatie van alle mogelijke nieuwe conventies, waarmee men in de laatste jaren wel erg royaal is geweest, — wij hebben het cijfer 42 in de Memorie van Antwoord kunnen lezen —, voorzichtigheid betracht.

Ik wil niet ontkennen, dat er in de gedachte van de Internationale Arbeidsconferenties veel sympathieks zit, maar men krijgt toch wel den indruk, dat de heeren van die conferenties, die daar ieder jaar vergaderingen, tijdens hun gedachtenwisselingen het contact met den vasten grond nog al eens plegen te verliezen. Zoo herinner ik mij, dat eenigen tijd geleden, toen het rapport van den deskundigen ambtenaar, die de Japansche sociale verhoudingen had onderzocht, werd behandeld, een Nederlandsche arbeidersafgevaardigde, dien wij allen zeer goed kennen, de opmerking maakte, dat de Japansche arbeiders, die helaas al met een paar bordjes rijst per dag tevreden zijn, zich maar tot het Europeesche levenspeil moesten trachten op te werken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het met die leden eens, die in het Voorloopig Verslag hebben verklaard, dat de Internationale Arbeidsconferentie eenige matiging zou kunnen betrachten bij het ontwerpen van nieuwe verdragen. De toestand is nu zoo, dat de meeste landen zich van de productie van het bureau nauwelijks meer iets aantrekken. Men stuurt nog wel zijn delegaties — dat is een volkomen ongevaarlijke bezigheid — maar men denkt er niet aan al die nieuwe uitvindingen, die als gevolg van de crisis onbetaalbaar zijn geworden, te aanvaarden.

Ik geloof dus, dat er alle aanleiding is niet alleen om de verdragslawine tot bescheidener afmetingen terug te brengen, maar ook om het aantal conferenties te verminderen. Men heeft de gedachte geopperd om de behandeling van nieuwe conventies alleen om het andere jaar te doen plaats hebben. Dat zou dan

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Westerman e. a.)

beteekenen, dat op de tusschengelegen conferenties alleen het rapport van den directeur en de rapporten betreffende de naleving — of beter niet-naleving — der verschillende conventies in behandeling zouden komen.

Maar kan men nu in gemoede volhouden, dat die rapporten alleen het houden van een conferentie wettigen? Een conferentie van honderden afgevaardigden, die belangrijke lasten op het budget van ieder land legt? Zou er niet alles voor te zeggen zijn om de conferenties eenmaal in de twee jaren te houden? Wordt daarmee onherstelbaar nadeel toegebracht aan de belangen, die het Bureau van den Arbeid dient? Ik weet het: art. 289 van het Verdrag van Versailles verzet zich op het oogenblik nog daartegen, maar zelfs het Verdrag van Versailles is geen eeuwig edict en het lijkt mij niet uitgesloten, dat te gelegener tijd ook aan de bepalingen van dat verdrag zou kunnen worden geraakt. Ik ben er van overtuigd, dat onze Regeering goed zou doen, wanneer zij onze delegatie opdracht zou geven, deze zaak in Genève aanhangig te maken. Het zal voor de permanente leden van onze delegatie natuurlijk een zekere opoffering beduiden. Ik erken het gaarne: Genève is een aardige stad, het meer is mooi, de bergen zijn feeëriek, de omgeving is aanlokkelijk, maar ik twijfel er niet aan, of de financiële en economische belangen van den Nederlandschen Staat zullen bij die gedelegeerden zwaarder wegen dan het offer van een gemeenschappelijke jaarlijksche excursie. En daarom staat voor mij vast, dat de Regeering geen enkelen belanghebbende tegenover zich zal vinden, wanneer zij o. m. uit bezuinigingsoverwegingen zou besluiten de tweejaarlijksche conferentie in Genève aan de orde te stellen.

De heer **Joekes**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne over een drietal onderwerpen enkele opmerkingen maken.

In de eerste plaats een enkel woord over de Bedrijfsradenwet. Het is bekend, dat wij van een bevordering van een samenwerking, als in de Bedrijfsradenwet omschreven, warme voorstanders zijn. Wij hebben daarvan geen overdreven verwachtingen, maar anderzijds zien wij met genoegen, dat op den grondslag van de Bedrijfsradenwet er een samenwerking wordt bevorderd tusschen werkgevers en arbeiders. Er zijn er, die zijn teleurgesteld en eenige meerdere spoed zou ook ons aangenaam zijn, maar ook ten aanzien van dit onderwerp zou ik willen zeggen, dat men niet te spoedig resultaten moet verwachten, dat dit uit den aard der zaak werk is van langen adem en dat, voor zoover moeilijkheden zich voordoen, er te meer aanleiding is, met kracht op dezen weg voort te gaan.

Nu zou ik in verband daarmee een wensch tot den Minister willen richten. Het zal geen tegenspraak uitlokken, wanneer ik zeg, dat juist bij dergelijk werk men zooveel mogelijk alle goedwillenden mee moet laten doen.

In dit verband zou ik er de aandacht van den Minister op willen vestigen, dat in de commissie krachtens art. 8 van de Bedrijfsradenwet een van de Nederlandsche vakcentrales, de Algemeene Nederlandsche Vakcentrale, de neutrale organisatie, geen vertegenwoordiger heeft. Het zou mij aangenaam zijn, indien de Minister nog eens zou willen overwegen om alsnog een vertegenwoordiger van die centrale in die commissie van advies op te nemen en aldus de medewerking ook van die zijde meer rechtstreeks te doen plaats hebben.

In de tweede plaats een enkel woord over een ander onderwerp, waarover ik in deze Kamer ook reeds meer dan eens gesproken heb. Het is een onderwerp, waarover de heer Kupers ook reeds enkele opmerkingen bij deze discussie heeft gemaakt. Het betreft de toepassing van het Bazenbesluit.

Volgens art. 91 van de Arbeidswet vallen onder de toepassing van die wet niet diegenen, die uitsluitend of in hoofdzaak belast zijn met de leiding van een onderneming of een onderdeel daarvan. Dat is volkomen juist en er bestaat tegen deze gedachte op zich zelf, naar het mij voorkomt, ook zeer weinig tegenstand. Maar de uitwerking, die aan deze gedachte wordt gegeven in art. 1 van het Bazenbesluit, luidt aldus, dat aan de omschrijving, die ongeveer overeenkomt met die, zooals die in de Arbeidswet is opgenomen, wordt toegevoegd bij wijze van enumeratie: „zooals directeuren, opzichters, werkmeesters,

(Joekes.)

chef-machinisten, en dergelijke". Nu is de praktijk, naar mij nog onlangs verzekerd is, dat in een aantal ondernemingen men die aanduiding „en dergelijke" wel zeer ruim opvat.

Ik begrijp wel, dat het niet gemakkelijk is dit nauwkeurig te definiëren, maar ik heb bij een vorige discussie in deze Kamer een tweetal jaren geleden er reeds de aandacht op gevestigd, dat het toch de bedoeling moet zijn om uitsluitend onder die bepaling te bevatten zoodanige personen, die in het bedrijfsleven ook waarlijk een positie hebben als opzichter of als toezicht-houdend personeel. Nu schijnt het mij van groote beteekenis, indien de Minister nogmaals zou willen overwegen of het niet mogelijk zou zijn de personen, die daaronder moeten gerekend worden, te doen aanduiden of wel op grond van den aard van het werk, of wel op grond van het loon, dat zij genieten.

Daardoor zou worden voorkomen datgene, waarover men telkenmale hoort klagen, dat gewone geschoolde arbeiders, voor zoover daartoe aanleiding bestaat, bij gelegenheid worden betiteld met den titel „baas", om hen te onttrekken aan de toepassing van de Arbeidswet.

Als van de zijde van de Arbeidsinspectie zou worden gevraagd, dat van dergelijke personen in elke onderneming een lijst zou worden aangelegd, dan zou het mogelijk zijn na te gaan of een billijke toepassing bestaat en of daaraan de hand wordt gehouden.

In de derde plaats enkele opmerkingen over de Internationale Arbeidsorganisatie. Het is bij deze besprekingen ook weer gebleken, dat er een belangwekkende combinatie is van personen, die van deze organisatie of niets moeten weten, of daarvan hoegenaamd niets verwachten, een combinatie, die wordt gevormd door de heeren Sneevliet, Zandt en Westerman. Het komt meer voor, dat men in de oppositie tegen bepaalde onderwerpen een wonderlijke samenstelling ziet van het gezelschap. Tegenover de volkomen afwijzende houding van deze leden kan men slechts telkens opnieuw op het groote nut van een dergelijke organisatie wijzen, zonder dat het de moeite loont op onderdeelen in te gaan.

Anders is het, wanneer men een zekere mate van gelijkgezindheid aantreft, zooals het geval is geweest met den geachten afgevaardigde den heer van Kempen, en daarbij tevens verschilt van inzicht op verschillende onderdeelen met betrekking tot dit onderwerp.

De geachte afgevaardigde de heer van Kempen heeft er in de eerste plaats op aangedrongen, dat men de agenda's voor de internationale conferenties zou beperken en in verband daarmee er naar zou streven de kosten, die ook Nederland zich moet getroosten voor deze organisatie, te verminderen.

Op zich zelf acht ik dien wensch gerechtvaardigd. De algemeene economische omstandigheden doen het wenschelijk zijn, dat de uitgaven in het algemeen worden beperkt.

Er is alle aanleiding om te trachten dit ook te doen met betrekking tot de uitgaven voor de arbeidsconferenties. Ik wijs er echter op, dat juist in moeilijke tijden, zooals wij thans beleven, verschillende sociale en sociaal-economische omstandigheden zich met meer kracht dan anders op den voorgrond dringen en grootere moeilijkheden opleveren, hetgeen aan de andere zijde een factor is, die er toe leidt, dat deze internationale aangelegenheden bezwaarlijk op den achtergrond kunnen blijven.

Tegen de gedachte, door den heer van Kempen en anderen in dit verband ter sprake gebracht, om de conferenties om de twee jaar te doen houden, verzet zich op dit oogenblik — daaraan heeft de heer Westerman te recht herinnerd — de positieve bepaling van art. 389 van het Vredesverdrag van Versailles.

Een tiental jaren geleden is te Genève een voorstel aan de orde geweest om de genoemde bepaling te veranderen en zoo te doen luiden, dat men om de twee jaar desgewenscht zou kunnen vergaderen. Toen is dat voorstel verworpen. Er is m. i. geen bezwaar tegen, dat men dat nog eens aan de orde zou stellen, doch ik vermoed, dat ook thans de bezwaren daartegen overwegend zullen blijken. Het spreekt vanzelf, dat overwegingen, als door den heer Westerman hier ter sprake gebracht, over het aangename of niet aangename verblijf van afgevaardigden te Genève, niet de minste rol daarbij moeten spelen.

23ste VERGADERING. — 5 DECEMBER 1934.

2. Vaststelling van hoofdstuk X A (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegroting voor 1935.

(Joekes.)

De heer van Kempen heeft in de tweede plaats geklaagd over een te groot aantal conventies en daarbij ter sprake gebracht de onvoldoende bekrachtiging van die conventies. Nu wil ik beginnen met, in aansluiting aan wat in de Memorie van Antwoord daaromtrent vermeld staat, op te merken, dat het aantal conventies, in die zestien jaar tot stand gebracht, vooral als men in aanmerking neemt, dat in de eerste drie jaren zestien conventies tot stand gekomen zijn, niet overwegend groot moet worden geacht.

Ik merk vervolgens op, mede in verband met de ondervinding, die wij hier in Nederland in zoo sterke mate hebben, dat men daarbij ook een zekere ruimte van tijd hebben moet. Niemand zal kunnen ontkennen, dat juist de tegenwoordige omstandigheden het moeilijker maken dan in gewone tijden om de eigen wetgeving aan de conventies aan te passen.

Vervolgens zal men ook in overweging moeten nemen, dat, indien eenmaal een dergelijke conventie is tot stand gekomen en zij op redelijke grondslagen berust, het juist een van de opgaven is voor het internationale werk, te trachten die conventie geleidelijk meer ingang te doen vinden in verschillende landen. Men kan dus niet zeggen: er zijn zooveel conventies aangenomen en die zijn nog maar door zooveel landen bekrachtigd; daaruit blijkt, dat het niet op voldoende grondslag berust.

In aansluiting daaraan heeft de heer van Kempen gewezen op de ontduiking van verschillende conventies in sommige landen. Wanneer men internationaal werk doet, zal men zich in de eerste plaats moeten hoeden voor de houding, die vanmiddag, niet door den geachten afgevaardigde, dien ik zooveel noemde, maar door een ander lid der Kamer is aangenomen, dat men de borst hoog opsteekt en zegt: wij zijn eigenlijk te goed voor het internationale werk. Er is nauwelijks een element dat zoo slecht werkt in het internationale overleg en waarvan niet alleen onder Nederlanders, maar ook bij anderen wel eens verschijnselen voorkomen, dan de gedachte: wij zijn zooveel beter dan de anderen. Die gedachte staat in den weg aan de erkenning dat er reële moeilijkheden zijn in verschillende landen. Het eene land neemt het eene onderdeel wel eens ernstiger dan het andere, maar laten wij ons te zamen hoeden voor de hooghartige en zelfvoldane gedachte, dat wij te goed zouden zijn voor het internationale werk.

De geachte afgevaardigde de heer van Kempen wees in verband met zijn opmerking over de ontduiking op een voorbeeld, dat zich in België heeft voorgedaan. Te recht, dat geval is erkend. Dergelijke gevallen zijn inderdaad ontoelaatbaar en moeten met groote kracht bestreden worden, maar nu zou ik tegenover den heer van Kempen nog eens met nadruk willen zeggen, dat wij aan den eenen kant open oog moeten houden voor wat nog ontbreekt, dat wij moeten medewerken om de conventies zoo nauwkeurig mogelijk te doen toepassen, maar dat men aan den anderen kant niet moet onderschatten de moeilijkheden, die er aan verbonden zijn, en evenmin den vooruitgang, die te constateeren is, over het hoofd mag zien. Indien men een twintigtal jaren geleden er over zou hebben gesproken, dat internationaal sociale regelingen zouden worden vastgesteld en dat van uit een internationaal centrum critiek zou worden geoefend op de wijze, waarop die sociale regelingen zouden worden toegepast in de verschillende landen, dan zou men 20 jaar geleden gesproken hebben van illusionisme.

Die internationale controle is nog zwak. Dat ligt in de omstandigheid, dat het betreft samenwerking van zelfstandige Staten. Maar er is een begin van controle en van toezicht van Genève uit. Er zijn verslagen over de toepassing, er wordt in het openbaar critiek uitgeoefend, voor zoover daaruit blijkt, dat men zich niet houdt aan de internationale regelingen. Daarom moet men ook in dit opzicht voortgaan op dien weg, niet miskennende de moeilijkheden, maar ook de tekortkomingen niet over het hoofd ziende.

Nu heeft de heer van Kempen hierbij ter sprake gebracht de verhouding tusschen de Regeering in Nederland en haar gedelegeerden te Genève en daarbij als zijn oordeel uitgesproken, dat het wenschelijk zou zijn, dat aan de Regeeringsdelegatie een instructie zou worden meegegeven. Sinds het begin van

deze internationale samenwerking heeft de Nederlandsche Regeering zich met groote overtuiging op het standpunt geplaatst, dat men den gedelegeerden geen bindende instructie moest meegeven. Niemand heeft dat met grooter kracht verdedigd dan dr. Nolens, die meer dan iemand anders in ons land verdienste heeft gehad in de internationale samenwerking op sociaal gebied.

Het spreekt vanzelf, dat de Regeeringsgedelegeerden rekening moeten houden met de opvattingen van de Regeering. De heer van Kempen heeft in dit verband den wensch te kennen gegeven, dat in het vervolg zoo al niet twee ambtenaren als Regeeringsgedelegeerden zullen worden gezonden, er ten minste één van de twee ambtenaar is. De heer van Kempen heeft daarbij in herinnering gebracht, dat dat aanvankelijk gedurende een aantal jaren het geval is geweest. Inderdaad is aanvankelijk naast den heer Nolens de heer Zaalberg tweede Regeeringsgedelegeerde geweest.

Het schijnt wel, dat de heer van Kempen in de meening verkeerde, dat de heer Zaalberg, dan als ambtenaar optredende, zich zou gedragen naar de voorschriften van de Regeering. Nu treft de heer van Kempen het met zijn voorbeeld slecht, want indien er iemand is geweest, die naast dr. Nolens krachtig heeft verdedigd, dat de Regeeringsgedelegeerde, zelfs indien hij ambtenaar is, geen instructie mag hebben, dan is het de heer Zaalberg. Dit kan moeilijkheden geven in de positie, want wanneer de Regeering en ambtenaar zendt, kan men lichter verwachten, dat hij zich volstrekt gedraagt naar de opvattingen van de Regeering. Op de zeeliedenconferentie te Genua heeft de heer Zaalberg over dit onderwerp een scherp meningsconflict gehad met de Engelsche Regeeringsgedelegeerden, waarbij de heer Zaalberg het volgende heeft gezegd:

„It is an honour to me and also to my Government to declare, that the Dutch Government delegates are absolutely free to vote. („Hear! hear!“) If it was not so, I should not be here.”

En verder:

„It is impossible that I should be bound by instructions, but, if it were so, I should have told you so at the beginning and that would have shortened the discussions.”

Het blijkt hieruit, dat tegen de gedachte van het geven van bindende instructies ernstige bezwaren bestaan, en dat dat niet alleen is in afwijking van de richtlijnen, die de Nederlandsche Regeering zich heeft gesteld, maar dat het licht tot scheeve verhoudingen aanleiding zou geven.

Ten slotte, in verband met den beperkten tijd, nog slechts enkele woorden over een ander punt, waarover de heer van Kempen gesproken heeft en waarover ik gaarne meer zou willen zeggen. Ik moet mij echter in hoofdzaak beperken tot een verwijzing naar de discussie van het vorige jaar en het toen door mij daaromtrent aangevoerde. Het betreft de behandeling van koloniale onderwerpen op arbeidsconferenties. Indien men, zooals de heer van Kempen doet, die zou willen beperken tot het overleg alleen van de koloniale landen, dan gaat men ook in dit opzicht in tegen de groote richtlijnen, die de Nederlandsche Regeering in vorige jaren zich heeft gesteld en dan zou men het aan de belanghebbende landen overlaten om te trachten verbetering te brengen ten aanzien van de sociale onderwerpen in de koloniën.

De heer van Kempen: De deskundige landen.

De heer Joekes: Ja, en ook de belanghebbende landen. Het is juist een van de groote goede dingen van het overleg in Genève, dat naast de deskundigheid ook zij zijn vertegenwoordigd, die het algemeene gezichtspunt daarin kunnen vertegenwoordigen, terwijl de koloniale landen gerustheid kunnen putten uit de overweging, dat indien een conventie te scherpe eischen zou stellen, zij dan een dergelijke conventie niet zullen bekrachtigen.

2. Vaststelling van hoofdstuk XA (Departement van Sociale Zaken) der Rijksbegrooting voor 1935.

De heer **Slotemaker de Bruïne**, Minister van Sociale Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt wel vanzelf, dat, als ik de zeer onderscheiden opmerkingen, die de geachte afgevaardigden hebben gemaakt, eenigermate naar verdienste wil beantwoorden, ik beginnen moet met aan mij zelf te vragen, wat in dezen exceptioneel zwaren tijd de eigenlijke roeping van een Minister van Sociale Zaken is.

Het komt mij voor, dat zijn eerste roeping in dezen tijd is, het bedrijfsleven, dat wij nog hebben, niet te bemoeilijken, terwijl de internationale toestand dat bedrijfsleven reeds zoo zwaar drukt. Daarbij zal hij o. a. zich moeten voorstellen, dat het gevolg van eventueele maatregelen zou kunnen zijn het vergrooten van den nood, waaronder wij allen gebukt gaan, d. i. de werkloosheid.

Ik geloof — dit als terugslag op het woord van een van de geachte afgevaardigden van dezen middag —, dat een Minister van Sociale Zaken zich wel driemaal moet bedenken, eer hij maatregelen neemt, die ook uit sociaal oogpunt op den duur bedenkelijk zouden blijken.

De tweede grondgedachte is, dat een Minister van Sociale Zaken zich tot het uiterste moet inspannen om zoo maar eenigszins mogelijk te bewaren in dezen tijd, waarin alles kraakt, datgene, wat in meer gelukkige tijden kon worden opgebouwd.

De derde grondgedachte is, dat zelfs in dezen tijd een Minister van Sociale Zaken beproeven moet eenige, zij het dan ook weinige en korte schreden te doen, opdat hij niet werke zonder perspectief.

Het is van die drieërlei opvatting uit, dat ik wil trachten de vragen, die mij gesteld zijn, te beantwoorden.

(Minister **Slotemaker de Bruïne e. a.**)

Mijnheer de Voorzitter! Ik handel wellicht in uw geest, wanneer ik u verzoek het antwoord niet onmiddellijk te behoeven te geven.

De **Voorzitter**: Ik heb geen bezwaar om aan het verzoek van den Minister te voldoen.

De beraadslaging over Afdeeling II (*Arbeid*) in het algemeen wordt verdaagd.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Kamer voor, het voor de leden ter inzage gelegd gedeelte van het officieel verslag der *Handelingen* van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt gesloten.

VERBETERINGEN.

In de redevoering van den heer **Wijnkoop**, blz. 644, kol. 1, reg. 10 v.o., staat: „Duvanty”; lees: „Duranty”;

aldaar, kol. 2, reg. 2 v.b., staat: „Lord”; lees: „Gore”.
(Zie Verbeteringen blz. 785.)

Blz. 703: staat: „Vel 80”; lees: „Vel 180”.